

NVZ bulletin

NEDERLANDSE VERENIGING VAN ZANGPEDAGOGEN

NUMMER 17 • JUNI 2010

www.zangpedagogen.nl

Een bijzondere dag

Elena Vink, voorzitter

Het doet mij als voorzitter veel plezier te kunnen constateren dat de belangstelling van leden voor de Algemene Ledenvergadering op 6 maart jl. groot was, en dat de aanwezige leden zich zeer betrokken toonden bij de vereniging. Over een aantal aansprekende onderwerpen ontstonden dan ook levendige discussies.

Twee opvallende onderwerpen kwamen aan de orde. Hoe voorkom je dat mensen die op zoek gaan naar een zangdocent bij beunhazen terecht komen? En: waarom kan iemand die al vele jaren lesgeeft en een goede reputatie heeft opgebouwd maar die niet in het bezit is van een conservatoriumdiploma, niet alsnog 'werkend lid' worden van de NVZ?

In het eerste geval zou je kunnen stellen dat het de verantwoordelijkheid is van de leerling zelf om een goede docent te zoeken. Maar is een leerling in staat om dit goed

te beoordelen? En wat betreft het tweede punt, tsja.... het lijkt onrechtvaardig om daar rigide in te zijn, maar hoe los je dat dan op? Een soort 'ballotagecommissie' oprichten?

Geen gemakkelijke vragen. Het bestuur zal zich ermee bezig gaan houden maar is ook benieuwd naar de mening van de leden. Aarzel niet die te laten horen via het Bulletin. Wij willen graag dat alle leden zich betrokken voelen bij de discussies over deze twee belangrijke punten.

Verder hadden we een heel bijzondere bezoeker op de vergadering over wie ik graag iets wil vertellen: Alexandra Bouwmeester, inmiddels 86 jaar! Zij is het levende bewijs dat zingen je jong houdt... Op het Sweelinck

Conservatorium heeft zij gestudeerd bij onder anderen Hendrik en Willem Andriesen en Alba Anzelotty. Tevens heeft zij daar gewerkt met Felix de Nobel. Zij was medeoprichtster van de voorloper van de NVZ, een vereniging waar jonge zangers audities konden doen voor dirigenten. Ze heeft niet alleen een carrière gehad als zangeres, maar zij heeft ook geregisseerd en vele jaren les gegeven. Het is fantastisch dat iemand nog zo bezig is met het zangvak en interesse houdt in alle ontwikkelingen (onlangs heeft zij nog een EVTS-cursus en een masterclass van Sadolin gevolgd!). Een bijzondere vrouw, de NVZ was vereerd met haar bezoek. Als alle leden het zo lang met zo veel enthousiasme volhouden gaan we nog een mooie toekomst tegemoet!

Van de redactie...

In dit Bulletin veel aandacht voor drie belangwekkende bijeenkomsten: de Algemene Ledenvergadering op 6 maart jl. met een interessant middagprogramma, de EVTA Vocal Pedagogyweek in Marlborough, in diezelfde maand, en het jaarlijkse NVZ-symposium op 2 oktober a.s. Verder: zou de NVZ meer zou moeten doen om beunhazerij binnen ons vakgebied uit te bannen; PR op internet; de kruisloop in combinatie met Tomatis; en natuurlijk de vaste rubriek 'leden in het land'. Wij wensen u alvast een fijne zomer toe!
bulletin@zangpedagogen.nl

Symposium NVZ op 2 oktober 2010

'De ouder wordende stem'

Utrechts Conservatorium, K&W, Mariaplaats 28, Utrecht

Programma

09.30 uur ontvangst met koffie/thee

10.00 uur welkomstwoord Elena Vink, voorzitter

10.05 uur **Prof. dr. Felix de Jong**, KNO-arts, foniater en auteur

10.50 uur **Wim Ritzerfeld**, zangpedagoog en auteur van 'Klassieke zang-techniek': lezing over het VoceVistaprogramma

11.50 uur logopediste **Janine Overbosch** over 'de oudere stem en de praktijk'

12.30 uur pauze

13.30 uur lezing door **Ank Reinders** 'Hormonen en de zangstem'

14.00 uur **Joop Schets**, dirigent en voorzitter van de muziekcommissie van de Koninklijke Christelijke Zangers Bond, over de vergrijzing binnen de koorwereld, audities, standpunten etc

15.00 uur discussie

16.00 uur einde

Toegang leden gratis; niet-leden € 30,00 (studenten € 15,00)

Aanmelden vóór 20 september 2010 via secretariaat@zangpedagogen.nl VOL=VOL !

Symposium: ‘De ouder wordende stem’

Op zaterdag 2 oktober a.s. vindt in Utrecht het jaarlijkse NVZ-symposium plaats. Het thema is dit keer ‘De ouder wordende stem’. Op verzoek van de redactie laten Ank Reinders en Margreet Witsen Elias hun gedachten alvast gaan over dit onderwerp.

Ook een oudere stem is de aandacht waard

door Margreet Witsen Elias

Enkele jaren heb ik een kerkkoor geleid waarvan het jongste lid tegen de veertig liep en de oudste leden de zestig gepasseerd waren. Het leiden van dit koor kwam op mijn pad, zoals ik altijd beweerde. Een katholieke parochie had dringend een leidster nodig voor het koor. Of ik hier iets voor voelde? Ik zei dat ik geen koordirigente was, maar zanglerares. Geen probleem – iemand kon mij de allereerste beginselen van het dirigeren bijbrengen. Toen zei ik: ik ben niet katholiek. Dat was helemaal geen probleem! Nu bracht ik mijn laatste verweer in stelling en vertelde ik dat ik al over de zestig was. Dat kwam goed uit: qua leeftijd paste ik dan precies bij het koor! Ik kon dus geen nee meer zeggen.

Het repertoire van het koor bestond uit eenvoudige Nederlandse kerkliederen en missen. De missen waren voor mij onbekend repertoire, maar gelukkig kende ik nogal wat kerkliederen. Mijn koor bestond uit alleen dames, van wie de meesten al jaren lid waren en die niet zo gemakkelijk van vaste ideeën waren af te brengen. Vlot noten lezen was niet iedereen gegeven, maar voor alle dames was de koorrepetitie een ‘gezellige’ avond en dat moest uiteraard zo blijven. De eerste keren dat ik helemaal zelfstandig voor het koor stond waren natuurlijk doodeng. Ik was bij enkele repetities van mijn voorgangster aanwezig geweest en zorgde ervoor dat ik niet te veel afweek van het repetitiepatroon van mijn voorgangster. Na enkele weken bracht ik daar toch wat verandering in.

De avonden begon ik met het losmaken van het lijf. Dit was geheel nieuw en ik kreeg ook prompt te horen dat ze gisteren al een yogales hadden gehad! Aan de houding besteedde ik veel aandacht en ik liet ze ondervinden wat voor invloed die heeft op de stemkwaliteit. Grote verbazing. Ik legde uit hoe de lage adem functioneert en vooral de eerste weken deed ik vaak adem oefeningen. Daarna de zangoefeningen die ik ook wel entte op de te zingen teksten – dit is handig bij het instuderen van nieuw repertoire. Ook zocht ik wel een tekst uit waarbij men gebaren kon maken of ik liet de zangeressen emoties leggen in de oefeningen. Iedereen was verrast over de verschillen in klankkleur die optraden als je vroeg ‘do – do – do’ zo te zingen alsof je een poes aaide of alsof je de kat van de burens uit je tuin joeg. Veel baat heb ik gehad

bij de oefeningen uit het boek van Klaziene van der Vinne ‘In koor: natuurlijk zingen’. Het kwartier gewijd aan adem oefeningen en stemvorming wierp zijn vruchten af evenals mijn aandacht voor de voordracht. De zangeressen kregen meer plezier in het zingen. Complimenten van de kerkgangers bleven niet uit. U zult misschien zeggen ‘dit is niets nieuws, zo gaat men toch vaak te werk op een koorrepetitie’, maar kennelijk niet bij dit koor. Ik denk dat het juist bij de oudere stem belangrijk is om veel serieuze aandacht te besteden aan houding, adem- en zangoefeningen. Het komt de zuiverheid en het bereiken goede en dat geeft de zangers meer zelfvertrouwen en plezier!

De ouder wordende stem

door Ank Reinders

De ouder wordende stem - dit onderwerp, collega’s, staat al geruime tijd in de belangstelling. In 2004 is er in Nijmegen een groot congres aan gewijd, georganiseerd door prof. Felix de Jong. Uit het praatje dat ik toen hield, zal ik nu putten.

Tijdens de puberteit spelen zowel bij meisjes als bij jongens hormonen een grote rol; bij de vrouw gaat het oestrogeen overheersen, bij de man het androgeen hormoon testosteron. De activiteit van de hormoonconcentraties is merkbaar aan de stem, de lichaamsbehandling, de geslachtsdrift en de vetverdeling op

het lijf (dit laatste vooral bij meisjes). Meisjesstemmen veranderen langzaam en ongemerkt tussen het twaalfde en het achttiende jaar. Jongens zijn vaak gedurende korte tijd schor en hees. Pas ná de puberteit, als de jonge zanger al aardig in de 20 is, heeft de zangstem een eigen identiteit gevonden.

Een jaar of 30 later is het menselijk lichaam wederom onderhevig aan grote hormonale veranderingen. Er treden fysieke verouderingsverschijnselen op als uitdroging van weefsels, verminderde ademsteun en ademvolume, verkalking van het botstelsel (dus ook de larynx), en arteriosclerose in

NVZ-lidmaatschap als keurmerk

door Eric van Grootel

Een tijd geleden zat ik met Ellen (Pieterse, red.) en wat collega’s te mijmeren over de veranderingen die zich de laatste jaren binnen de vereniging hebben voltrokken. Daarbij merkten we op dat er een beweging op gang is gekomen in de richting van een platform waar collega’s hun ervaringen en bevindingen kunnen uitwisselen.

We voelen ons opgelucht, letterlijk, in de zin van ‘lucht krijgen’, omdat steeds meer zangdeuren opengaan naast de bronzen poort van de klassieke zangpraktijk. Wij houden nu eenmaal van frisse lucht. Dus waren we blij met de oproep van het bestuur waarin nadrukkelijk om bijdragen van de leden werd gevraagd. Vandaar dat we een thema aan de orde stellen waarmee wat extra roest uit de deurscharnieren kan worden geschuurd, een thema dat ons bovendien aan het hart gaat: concurrentievervalsing.

Zoals zovele collega’s hebben wij last van ongekwalificeerde beunhazen. In het concrete geval betreft het de zoveelste musicalopleiding. Deze presteert het om in een enkele lesgroep vier begaafde tieners naar de KNO-arts te jagen. Diagnose: knobbels. En dan is er de horde kleine ondernemers die de markt verpesten met slecht werk en lage prijzen: concurrentievervalsers die goede sier maken omdat ze een paar jaar les hebben gehad of een cursus hebben gevolgd in een modieuze techniek, zoals EVTS.

Toen ik dit punt tijdens de laatste ledenvergadering aan de orde stelde was de reactie heftiger dan ik had verwacht. Blijkbaar werd een gevoelige snaar geraakt, want “wanneer ben je een gekwalificeerd pedagoog?” Er bleek voldoende brandstof voor een sappige discussie voorhanden. Het bestuur vroeg me om deze voor te bereiden door enkele overwegingen aan het papier toe te vertrouwen. Waarvan acte.

De vraag waar het volgens mij om gaat is: Hoe kunnen we onze beroepsuitoefening verdedigen? Is het mogelijk de rijen te sluiten?

Eenvoudig is dit niet. Het is bekend dat de titel ‘zangpedagoog’ niet is beschermd. Dat maakt het lastig om tot actie over te gaan. Elena schreef me namens het bestuur: “We

hebben gesproken over een manier om de goede docenten van de beunhazen te scheiden b.v. door het verstrekken van een officieel document waarop staat dat je een gediplomeerd docent bent. We zijn daar niet helemaal uitgekomen omdat ook onder gediplomeerde docenten mensen zitten die maar wat aanrommelen, helaas”.

Het is een heldere tegenwerping, maar zijn tegenwerpingen een reden om bij de pakken neer te zitten en zovele kapotgemaakte stembanden in de wilgen te laten hangen? Daarom roep ik hierbij alle leden van de Vereniging van zangpedagogen op om te inventariseren wat de mogelijkheden zijn.

Ik zal een voorzet geven met enkele suggesties, gericht op bewustwording van het grote publiek en daarmee ook de toekomstige zangleerlingen.

1. Lidmaatschap vermelden. Ik stel voor dat het bestuur alle NVZ-leden oproept om hun lidmaatschap te vermelden op publiciteitsmateriaal en facturen, zodat klanten kunnen zien of een zangdocent wel of geen officiële papieren heeft.
2. Publiciteit in bladen. Als bijvoorbeeld de bladen voor amateur-zangers aandacht besteden aan het belang van het NVZ-lidmaatschap, bereikt dit al een grote groep zangers.
3. Vakbond. Ellen heeft bij de vakbond al eens gevraagd of er iets te doen was tegen ‘beunhazerij’. Op juridisch vlak bleek er niet veel mogelijk, ook omdat het een vraag van een enkel persoon betrof. Wellicht scheelt het als de vraag vanuit de NVZ komt.

Zoals gezegd, ik zou het erg fijn vinden als er binnen de NVZ een discussie op gang komt over het NVZ-lidmaatschap als ‘keurmerk’.<

Reageren? Stuur uw e-mail naar ericvangrootel@hetnet.nl en bulletin@zangpedagogen.nl

“In onze hersenhelften gebeurt veel meer dan wij ons realiseren”

door Pieter van Amelsvoort

Hoewel ik in juni 1994 mijn DM-examen afsloot met een hoog cijfer en door mocht voor UM, kon iedereen op dat moment horen dat ik te maken had met een hardnekkig intonatieprobleem. Alleen kon ik dat zelf pas horen op een opname achteraf. Een frustrerende situatie die mij erg onzeker maakte en die mij uiteindelijk bracht bij de Tomatimethode.

Hersenhelften en kruislopen

In dat najaar kwam ik vanwege een verkoudheid terecht bij een kinesiologe. Zij was van mening dat mijn linker- en mijn rechterhersenhelft niet goed samenwerkten. Om dit te verbeteren liet zij mij kruislopen¹. Aansluitend aan de behandeling had ik een zangles en mijn leraar merkte op: “Wat is er met jou aan de hand? Je zingt al de hele les spat-zuiver!”.

Ik merkte dat er iets veranderde in mijn gehoor als ik ging kruislopen. In feite had ik plotseling een toonvoorstelingsvermogen. Vóór die tijd deed ik ook altijd reuze mijn best een toon van tevoren voor te stellen maar ik had er niet het flauwste vermoeden van dat ik dat gewoon niet kon. Nu gebeurde het ineens vanzelf. Tijdens het studeren merkte ik dat alle stukken die ik op mijn repertoire had, uitpilden van de ‘ongeveer-noten’, zoals ik ze ben gaan noemen. Er volgde een periode van hard werken waarbij ik mijn hele repertoire al kruislopend opnieuw ben gaan instuderen (ook nog eens heel goed voor de conditie...). Het effect was verbluffend en ik genoot nu van de melodische en harmonische wendingen.

Vervolgens ben ik achtergrondgegevens over dit fenomeen gaan verzamelen. Waar ik last van had, bleek ‘toendoofheid’ te heten, vergelijkbaar met woordblindheid, ook iets waarbij hersenhelften niet optimaal samenwerken. Door het kruislopen wordt de verbinding hersteld. Op zeker moment kon ik zelf merken wanneer ze apart functioneerden of in verbinding stonden met elkaar, het was bijna alsof er een knopje aan of uit ging. Op basis van deze ervaringen ben ik een zangmethode gaan ontwikkelen voor ‘brommers’. Bij hen ontdekte ik vergelijkbare verbeteringen als bij mezelf. Iedere zangpedagoog kan het kruislopen inzetten als hulpmiddel bij leerlingen met veel ‘ongeveer-noten’ of bij notoire brommers.

Tomatis

Tijdens mijn literatuurstudie kwam ik vervolgens op het spoor van Tomatis. Ik vond opvallende parallellen met wat ik inmiddels wist over de kruisloop en besloot mijn gehoor bij een Tomatiscentrum te laten testen. Terwijl bij de meeste mensen het rechteroor dominant is, bleek dat ik mij -onbewust- oriënteerde op mijn linkeroor, dat rechtstreeks in verbinding staat met de rechterhersenhelft (waar de emotie zit). Dit kon verklaren waarom ik zo expressief kon zijn in mijn voordracht maar ook waarom het mij zo moeilijk lukte om te tellen tijdens het zingen. De informatie die via mijn linkeroor binnenkwam in de rechterhersenhelft, moest dus eerst nog worden ‘doorgestuurd’ naar de analytische linkerhersenhelft. Dit duurt een fractie van een seconde langer dan wanneer de informatie direct via het rechteroor naar binnen komt. Een fractie van een seconde lijkt weinig, maar is voldoende om altijd het gevoel te hebben er net achteraan te hobbelen. Ook vonden zij in de curve van mijn linkerhoor een dip in het boventoongebied. Dit zou kunnen verklaren waarom ik ondanks alles toch nog iets te laag intoneerde.

Ik besloot de Tomatistherapie te gaan volgen. Deze was veel ingrijpender dan ik me had kunnen voorstellen, maar leverde wel het gewenste resultaat op. Door urenlang naar banden te luisteren in het behandelcentrum verschoof mijn oriëntatie naar mijn rechteroor. Ik merkte het doordat ik de telefoon bij mijn rechteroor ging houden. Maar ook de dip werd behandeld waardoor ik boventonen beter ging waarnemen. Op dat moment studeerde ik de rol van Fiordiligi in op het conservatorium; het werd op slag een peulenschil. Doordat ik de boventonen beter hoorde kon ik ze ook veel gemakkelijker produceren en de te lage intonatie verdween. Achteraf gezien is het waarschijnlijk een gebrek aan boventonen geweest waardoor de toon lager klonk dan ik hem zong. In mijn zingen viel ineens alles op zijn plaats en dat was geweldig, ik was al bang geweest het vak op te moeten geven. Intussen veranderde door de veranderingen in mijn gehoor ook mijn persoonlijkheid. Daar was vanuit Tomatis geen begeleiding bij en achteraf moet ik constateren dat dat wel op zijn plaats was geweest.

Standaard gehoorstest

Mijn verhaal komt misschien een beetje onwaarschijnlijk over op iemand die deze problemen niet gekend heeft, maar ik verwacht dat het meer voorkomt bij zangers. Daarom heb ik er eerder voor gepleit dat iedere student zang voor aanvang van zijn studie een gehoorstest bij Tomatis zou laten doen. Als er iets niet in orde blijkt, kan gekeken worden of behandeling mogelijk is waarna de student met meer kans op succes de opleiding kan beginnen. Mijn suggesties werden toen niet opgepikt, misschien dat de tijd er nu rijp voor is. Overigens kan een gehoortraining bij Tomatis voor bijna iedere musicus een verrijking betekenen van zijn muzikale mogelijkheden. In onze hersenen gebeurt veel meer dan wij ons realiseren. Waarom zouden we daar niet wat bewuster gebruik van maken?

Uiteindelijk ben ik zelf gelukkig goed terecht gekomen. Een aantal jaren gelden startte ik met de stichting Diva Dichtbij, waarmee we intieme optredens verzorgen voor langdurig zieken aan de rand van het bed (www.divadichtbij.nl). Zonder kruislopen, Tomatis en een hoop doorzettingsvermogen was me dat nooit gelukt.<

Meer info over Pieter van Amelsvoort op www.muziektheaterproducties.nl

*kruislopen: met de benen een loopbeweging maken waarbij de knieën hoog worden opgetild en de armen worden gezwaaid. Steeds tikt de rechterhand de linkerhand aan en andersom. Tegelijkertijd, terwijl het hoofd stil blijft staan, met de ogen zo groot mogelijke cirkels maken. Bij voorkeur daarbij de hand van een docent volgend. Deze cirkel af en toe wisselen van richting en afwisselen met een lemniscaat. Daarbij zingen, in eerste instantie improviserend. Als docent herken je snel genoeg wanneer iemand in tonaliteit terecht komt. Als dit gebeurt kun je de oefening toepassen om lastige passages onder de knie te krijgen. Wanneer ze tijdens het kruislopen eenmaal met de juiste intonatie gezongen worden kunnen ze op zeker moment ook zonder het kruislopen herhaald worden met dezelfde trefzekerheid.

Basse noble, ±1990

Mijn intelligente, muzikale, taalgevoelige leerling Tommy (bariton) brengt mij verslag uit van een eerste les bij een andere docent. Tommy heeft dat met mij overlegd: hij wilde wel eens van een man les hebben. Jammer....., maar vooruit, dit is een begrijpelijke wens.

(Deze dierbare leerling sprak ooit tijdens een leerlingenmiddag de zaal als volgt toe: “Ik draag dit lied op aan mijn geliefde lerares.” Hij zong *Du bist die Ruh* van Schubert heel indringend. De helft van de toehoorders pinkte een traan weg, de andere helft meesmulde in mijn richting. Hoewel het sarcasme van de titel me niet ontging, voelde ik me zeer ontroerd.)

Tommy komt binnen, mannelijk geurend naar ‘Cuir de Russie’ en keurig in een smetteloos wit overhemd en op leren schoenen. Hij is zojuist bij de collega geweest.

“Hij zei dat ik natuurlijk een basse noble ben”, spreekt Tommy plechtig.

Tommy beschikt over een glanzend lichte, mooi getimbreerde f¹ en een armetierige laagte dus ik probeer mijn woorden voorzichtig te ordenen. “Tommy, voor je examen moet je weten wat de grenzen zijn van de basse noble. Een aangrijpende laagte tot een ES, (groot octaaf) en zo mogelijk een es¹ als bovengrens. Jouw stem is hoger en klinkt lichter. Als je de tijd hebt, blijf dan even tot Edward binnen komt, dan hoor je een bas, een echte basse noble.” Deze Edward, die twee meter lang is, beschikt over een expressieve, koninklijke lage D en bereikt op een mooie, zonnige dag modaal een es¹. (Deze bas was geen leerling van ons conservatorium, maar ik gaf hem daar stiekem een paar lessen alvorens hij vlak over de Duitse grens zou gaan voorzingen).

Natuurlijk vraag ik Sarastro’s *O, Isis und Osiris*, een goed show-stuk want hij kan de eerste zin als één geheel zingen - en ik kan het begeleiden, wat zelden het geval is. Na de indrukwekkende lage F valt er even stilte. Ik kijk voorzichtig om. Tommy is weg.

Middagprogramma 6 maart: de workshops

Het middagprogramma dat volgde op de Algemene Ledenvergadering op 6 maart jongstleden bestond uit drie workshops, gegeven door leden. Dit waren Hetty Gehring ('Zingen op de stromende adem'), Maarten Rienks ('Lichtenberger Methode') en Ineke van Doom ('Warming-up voor zangers'). Drie andere leden doen verslag van deze, overigens goedbezochte, workshops.

verslag workshop 1

Hetty Gehring: 'Zingen op de stromende adem'

door Chantal van Bruggen

De workshop 'Zingen op de stromende adem' werd door Hetty Gehring gehouden. Zij geeft de credits voor een aantal onderdelen van haar onderwijssysteem aan haar docenten Margreet Honig (verticale stroom), Maarten Koningsberger (het figuur 8 en "inner stretch") en Regine Herbig (over verbindingen in het lijf).

In eerste instantie kregen we, in een halve kring zittend, uitleg over de theoretische achtergrond van de "stromende adem". Tussendoor en aan het eind deden we adem- en zangoefeningen om de stromende adem toe te passen en te voelen. De uitleg van Hetty's zienswijze en methode zal ik proberen samen te vatten.

Bij de inademing gaan alle ruimtes in ons lijf die flexibel zijn (en een holte hebben) een beetje open terwijl er lucht de longen instroomt. Al deze ruimtes samen vormen de klankkast.

Er zijn twee soorten ademstroom. De eerste, "de horizontale ademstroom", is de natuurlijke weg van de adem, via de kortste weg,

Het gevaar daarbij is dat er veel lucht verloren gaat en we de muzikale lijn niet halen. Bovendien geeft dit gebruik van de adem een vlakke toon. De tweede is "de verticale ademstroom". Daarbij moeten er goede verbindingen zijn tussen alle ruimtes in het lichaam. Dat wil zeggen dat alles moet "goed gestapeld" zijn zonder enige collaps (bijv. in de nek waardoor het hoofd naar voren zou komen), zodat de adem een vrije doorstroom heeft. De keel is de doorgang van beneden naar boven. Een open keel is nodig voor de verbinding naar de andere holttes in hoofd en torso.

We probeerden beide manieren van ademhaling uit. De tweede (de juiste) door eerst

lippen op elkaar te hebben en vervolgens in een reflex kaak en kin te laten vallen en in te ademen. Dan met die open mond in- en uitademen. Vervolgens moesten we daar klank aan verbinden in sireneachtige geluiden waarbij termen als "top-bodem idee" en "kop-borst" vielen. Doordat kaak en kin verbonden zijn met onze bekkenbodem zorgt dat het middenrif goed losjes kan doorveren en er geen blokkade ontstaat voor de bekkenbodem.

Bij het inademen worden de longen gevuld en het middenrif een beetje afgeplat, hetgeen volumevergroting betekent. Dan heeft ons lijf ongeveer één seconde de tijd om te beslissen wat te doen met de adem: a) eruit

via de kortste weg; het lichaam sluit mee, b) alles open houden waardoor het middenrif vastgezet wordt of c) het middenrif rekken (het is elastisch) waardoor het zich dieper naar beneden rekt; de adem krijgt hierdoor een opwaartse richting en wordt gedoseerd. Dit rekken is het principe van ademsteun, waardoor de klankkast van binnen uit nog wat verder open gaat en op 'spankracht' (= inner stretch, vgl. de energie tussen een stok en de snaar van een viool) komt te staan. Het middenrif stretcht zolang je zingt, maar blijft flexibel en veert heen en weer, afhankelijk van toonhoogte, dynamiek en kleuren.

Hetty maakte ons het figuur 8 duidelijk: de bovenlus staat voor het hoofd vanaf de bovenkaak, het snijpunt is de mond/ begane grond waar de tekst vormgegeven wordt. De onderlus is de onderkant van de stem, die we moeten leren openhouden (keel, borstkas, steun en dus middenrif). Dan wordt de adem gedwongen om zich verticaal te bewegen.

Zingen op de stromende adem is dan: zolang je zingt je neusvleugels en keel open (gaan al open bij de inademing), de adem naar boven sturen en het middenrif laag. Je zingt dan op je bovenlus, de tekst loopt door je mond en de onderlus houdt je open. Op deze manier zijn alle ruimtes verder open dan bij de inademing zelf. Maarten Koningsberger noemt dit "inner stretch": vanuit het middenrif rek je alles op, naar beneden, zijwaarts en naar boven, zonder iets vast te zetten, maar door het verend los te houden (ook niets naar buiten duwen). Hetty liet ons dit zelf voelen in oefeningen met adem, toonladders op 'ninge' en drieklanken met ademrek.

Als de kaak strak staat, kan de adem niet meer stromen. Met de adem kun je alleen in de vaart contact krijgen. Ook oefenden we op het hoogste punt die verticaliteit los te laten (en dus onze steun) en hem vervolgens weer terug te pakken.

Hetty vatte samen: met deze manier van zingen op de ademstroom zing je in je beste

legato en dan wint de klank aan kwaliteit. Daarbinnen moet de tekst zich voegen. De focus van de vocalen gaat dan van de lijn oor-mond naar het midden.

Zingen op de stromende adem houdt het midden tussen te ontspannen (adem erin, adem eruit, lichaam geeft mee) en te spannen zingen (spieren vastzetten, adem kan niet meer stromen). Dit geeft de klank vitaliteit en intensiteit, of je nu hard of juist heel zacht zingt. Als je in deze stroom komt, zing je vanuit één geheel en ben je niet bezig met losse dingen doen, dan zingt 'het'.

Al met al was dit een interessante workshop waar soms bekende dingen werden verteld maar waar ik ook een nieuwe uitleg en aanpak en nieuwe combinaties tegenkwam. Leuk en leerzaam om bij te wonen.<

Info over Hetty Gehring: www.ademstroom.nl en www.zangatelier.nl

verslag workshop 2

Maarten Rienks: 'Lichtenberger Methode'

door Hanny van Lanckeren

Maarten Rienks is sinds 2002 actief als stempedagoog. Op de werkdag gaf hij een demonstratie van zijn eigen werkwijze als Lichtenberger stempedagoog.

Op zijn website staat te lezen: "De Lichtenberger Methode is begin jaren negentig door Ingrid Voermans in Nederland geïntroduceerd. De methode, ontwikkeld onder leiding van zangeres en zangpedagoge Gisela Rohmert en professor in de Arbeitswissenschaft Walter Rohmert, gaat uit van het principe van zelforganisatie. In de stem, in ons lichaam, kunnen 'schijnbaar spontaan structuren van een hogere orde ontstaan'. Dit kan leiden tot een zeer efficiënt stemgebruik (synergetisch effect). Zingen en spreken gaan met ongekend gemak. De stem heeft een grote klankrijkheid, transparantie en draagkracht. Een belangrijk kenmerk van zelforganisatie is dat niet doelbewust structuren kunnen worden aangebracht. Een hogere ordening ontstaat spontaan. Het lichaam, de stem, kan wel worden gestimuleerd. Hierdoor wordt een hogere ordening als het ware

uitgenodigd. Een ontwikkeld waarnemingsvermogen van klank en zijnstoestand is hierbij een belangrijke voorwaarde. E.e.a. heeft grote consequenties voor de zangpedagogiek. Dat betekent geen oefeningen doen om de stem onder controle te brengen, maar juist leren die controle los te laten om zo te ontdekken hoe krachtig en vrij de stem uit zichzelf kan zijn. De klank zelf wijst hierbij de weg. Daarom spreken we ook wel van een klankgeoriënteerde stempedagogiek. Het is de klank die ordent. Het effect is gemak en vrijheid in zingen, een groot vocaal bereik en een stemkwaliteit die onafhankelijk is van leeftijd."

De workshop

Maarten begint direct met een oefening. De opdracht is om met de handen op de oren te neurien. Een volle minuut lang klinkt er van

de grote groep deelnemende zangers een geheimzinnig gezoem op... Hij vraagt ondergetekende om het geluid te omschrijven. Ik noem het vullend want ik heb niets meer van buiten gehoord. Dof of helder, vraagt Maarten. Helder klinkt het in mijn hoofd, met veel boventonen, aangenaam snorrend als een brandend kachelkje. Reacties van anderen: het voelen is interessanter dan het horen; geluid van binnen klinkt juist dof. Opdracht is om de oefening te herhalen met de ogen dicht om ons beter te concentreren op het van binnen waarnemen. Maarten: „Ik nodig u uit om hoger in de stem te luisteren naar akoestiek en boventonen. Hoort u fijne rafelrandjes, iets kleins, scherp of gemeens: onderzoek het!“ Tijdens de uitvoering klinkt er nu meer variatie in toonhoogtes dan de eerste keer. Duidelijk is dat er meer vrijheid wordt genomen om echt te verkennen. Er

workshop 'Zingen op de stromende adem'

varingen: het klinkt verkouden; laag is lekkerder dan hoog. Een van de deelnemers vindt het geen prettig gevoel om de oren van buitenaf af te sluiten. Er is geen referentie meer met betrekking tot de luidheid, geen controle. Dat is koren op de molen van Maarten: „Daar gok ik op als coach. Verlies van controle en dan verdergaan... Blijf onderzoeken wat er dan gebeurt“.

De volgende opdracht is om te gaan staan met de ogen dicht en dan een klinker 'oo' te zingen. Hoe klinkt een 'oo' tussen de stem-plooiën? Kun je daarbij in de buurt komen met je waarneming? Hoe voelt en hoe klinkt het daar? Een prachtig, intens cluster is het gevolg van het koor van oo-zingende zangers. Wanneer ik later de opname beluister overvalt mij alsnog een huivering.

Reacties van deelnemers: het rond van de oo wordt steeds oo-iger, eerst gevoeld, klank kwam erna. OO-ruimte innemen. Iemand anders heeft ge-experimenteerd met articulatie. Het loslaten van de oo in mondholte brengt focus naar achter maar dat geeft meer druk. Dat is niet naar waar we op zoek zijn (Maarten). Geef de vocaal oo op in de mondholte en kijk wat er dan nog klinkt in het strottenhoofd bij de stem-plooiën. Deze oefening wordt ook herhaald. Het cluster klinkt spannender en dreigender. Reactie: moeilijk om waardevrij te kijken en te observeren. Aandacht brengen naar de plaats waar de klank gemaakt wordt is belangrijk; brengt misschien wel vrijheid. Maarten: de oefening is een uitnodiging om dominantie van mondholte op te geven en het gebeuren lager in het strottenhoofd gewaar te worden.

Nu over naar een oefening met een individuele cursiste. Ze zingt een klinker oo op toonhoogte d1 (ongeveer 300 Hz) met de aanwijzing "liever lelijk dan mooi". In hoeverre is ze toehoorder of zanger? Ogen dicht, adem wordt waargenomen. Maarten: „Vergeet de adem en concentreer op klank, schaf de uitvoerder af en wees alleen een luisteraar. Vergeet je best doen; vergeet adem“. Het stemgeluid klinkt al ruimer. Publiek vindt het een meer open klank. Maarten: „Waar raakt de oo u aan? Prachtig, laten gebeuren“. Ze zingt een oo op cis1 met een licht vibrato op de stem. Opdracht is om het te onderkennen en te laten gebeuren. Wat voelt u in de oren? Zangeres bekent ongelooflijk te corrigeren met de oren. Veroordelen met de oren dus. Toch was er meer contact. Oren kregen

meer de kans om te horen. Is er verschil links rechts? Het lijkt alsof de oren zingen. Nog meer overgave wordt van haar gevraagd; is dat nog mogelijk? Zangeres: oren controle- ren heel erg, zijn streng, is het wel zuiver? Maarten: oren mogen horen maar niet oordelen. Zijn de oren groot naar buiten of naar binnen? Kunnen ze meer naar binnen luisteren? Oren zijn nu heel groot, links is wakkerder dan rechts. Wil iemand feedback geven? Iemand uit de groep hoort meer boventonen. Alsof je meer de persoon hoort; de stem klinkt vrijer.

Synergie

Maarten licht toe waar we naar op zoek zijn geweest in de oefeningen: het vermogen tot zelforganisatie ook wel genoemd: synergie. Complexe processen die zichzelf zo organiseren dat ze efficiënt hun ding kunnen doen. Als illustratie vertelt Maarten het verhaal van de pan met olie die op het vuur staat. De onderkant wordt warm, de bovenkant is nog koud. Wet van entropie: warmte wil zich verdelen. Plotseling, op een onvoorspelbaar moment, ontstaat er aan de oppervlakte een honingraatstructuur als gevolg van vloeistofcirculatie die de warmte-uitwisseling efficiënt laat verlopen: deze structuur is in feite een nieuwe ordening. De

volgorde stabiel-chaotisch-ordening is een fundamenteel principe. Eerst loslaten en dus tijdelijk chaos creëren om een nieuwe ordening te laten ontstaan. Ademsteun en corrigerend oor beheersen aanvankelijk de (getrainde) stem-plooiën. Maar waarneming van klank, in dit geval 'via' oren en stem-plooiën, kan het systeem in een hogere ordening brengen. Zo kiest Maarten ook eerst voor klank en dan pas voor articulatie, omdat het articuleren vaak sterk geconditioneerd is en daarmee zelforganisatie in de weg staat. Ongeschoolde zangers kunnen wat dat betreft in het voordeel zijn. Hun stem is minder getraind en daardoor mogelijk minder geconditioneerd. En zo nemen wij zijn meditatieve boodschap mee naar huis, gevuld met nieuwe, klankrijke lagen van aandacht voor onze stem die de moeite waard zijn om verder te onderzoeken. Het contrast alleen al met de hectiek van alledag; het naar buitengericht zijn; het multitasken, het resultaatgerichte handelen waar we allemaal zo goed in zijn... En dan een rustmoment waarin we inwendig onze stem kunnen voelen en beluisteren. Het lijkt me zo gek nog niet.

Info over Maarten Rienks: www.stemklank.nl

workshop Lichtenberger Methode

Ineke van Doorn: 'Warming-up voor zangers'

door Margreet Witsen Elias

Doordat de eerste workshop die ik volgde iets was uitgelopen, kwam ik pas na de start binnen bij de workshop 'Warming-up voor zangers' die door Ineke van Doorn gegeven werd. In een grote halve cirkel stonden de cursisten voor haar. Ineke liet bepaald geen tijd verloren gaan bij het uitleggen en voordoen van de verschillende oefeningen voor de warming-up. De workshop was er dan ook op gericht om te laten zien hoe je tijdens een warming-up met een groep kunt werken aan adem, expressie en zangtechniek en hoe je deze drie onderwerpen kunt integreren. De oefeningen werden vervolgens op een stuk toegepast.

Eerst je lijf wat losmaken was de opdracht. Doe wat buig- en strekoefeningen met armen en benen, schud de ledematen los en rek je eens lekker uit. Vergeet ook hals en nek niet: laat het hoofd naar de linker schouder vallen en buig het lichaam ook iets naar de zelfde kant mee. Je voelt dan een rek aan de rechterkant van de nek. Deze oefening natuurlijk ook doen door het hoofd naar de rechterschouder te brengen.

Al snel kwamen we bij de adembeheersing. Ze had daarvoor de volgende oefeningen:

- stiekem een kleine zucht van verlichting slaken (daarbij van te voren niet diep inademen), mond openen en daarbij je kaak laten zakken, even wachten en de inademing komt vanzelf;
- diep inademen en daarbij de schouders hoog optrekken, even wachten, daarna heel diep zuchten, schouders laten zakken en uitademen op 'ffff'. Aan het eind van dit proces buikspieren goed aanspannen (gevoel alsof je je navel naar je ruggraat brengt), waardoor je nog meer lucht kwijtraakt. Buikspieren even aanspannen houden en daarbij met open mond je kaak laten zakken. Buikspieren ontspannen en een *diepe* inademing volgt vanzelf. Je voelt de buikwand naar voren komen en de onderste ribben zich verwijderen;
- zelfde oefening maar dan zonder het optrekken van de schouders. Deze oefening moesten we enkele keren herhalen, waarbij we gewaarschuwd werden hem niet te snel achter elkaar te doen;
- krachtig uitademen op 'ffff', 'psst', 'ksst' – dus doen alsof je de kat van de burens uit je tuin jaagt! Op het moment dat de 't' uitgesproken wordt, ploft de buikwand naar voren, de inademing gaat daarbij door de mond;
- langzaam en gelijkmatig op 'ffff' of 'ssss'

uitademen, probeer je schouders te ontspannen (b.v. door er cirkeltjes mee te draaien), bij het einde van de uitademing de buikspieren nog even aanspannen houden en dan langzaam inademen (cursief) op 'ffff', waarbij de buik langzaam naar voren komt;

- rondlopen en de uitademing op 'ffff', 'vvvv', 'ssss', 'zzzz', verdelen over drie stappen, dan buikspieren even aanspannen houden en inademen op drie even grote stappen. (het inademen hoorbaar maken door met kleine snifjes door de neus in te ademen);
- hijgen als een hond. Hierbij is de beweging van het middenrif zeer duidelijk merkbaar en het is natuurlijk een uitstekende manier om het middenrif te trainen.

Ineke bouwde de vaardigheid van de adem-beheersing goed op, deze oefeningen zullen vooral beginners veel duidelijkheid geven. Enkele dagen later heb ik de oefeningen weer gedaan. Ik moet bekennen dat oefening 'e' me niet lukte en 'f' me ook moeilijk afging. Oefening baart kunst is hier dus zeker van toepassing!

Vervolgens werd er overgegaan naar de koppeling van adem en stem. Dit werd gedemonstreerd en geoefend

- door met behulp van armbewegingen een klank naar de andere kant van de zaal te gooien. Enthousiast blijven en niet schreeuwen. Dus: hé!, ha!, pí!, zó!, wij! de verschillende emoties in de klanken leggen;
- door emotie in de klanken te leggen;
- door de klanken te verlengen: héééé, zóóó enz.;
- door op één uitademing tweemaal snel achter elkaar te roepen: héhééé, jájáá, nounou enz. Ombouwen tot expressieoefening is ook mogelijk: Nee maar! Wat? Nou, nou..

fening is ook mogelijk: Nee maar! Wat? Nou, nou..

Hierna volgden articulatieoefeningen. Immers een goede articulatie bevordert de werking van het middenrif en dus ook de koppeling tussen adem en stem. Oefeningen hiervoor:

- Pi pi pi!! Ja ja ja! Nee nee nu! Alles staccato uitgesproken, ook moesten we hierbij wisselen van toonhoogte;
- lange en korte klanken afwisselen: zi za zooo!, wa wij woo!

Vervolgens oefeningen voor het losmaken van kaak en tong, zoals:

- jaaa-jaaa-jaaa, jaaa-jij-jaaa;
- hiervan een expressieoefening maken;
- het snel noemen van de dagen van de week.

Glijfoefeningen waren voor de overgang van spreekstem naar zangstem van hoog naar laag en omgekeerd.

Toen kwam het zingen aan bod. Ineke stelde voor 'Yesterday' van de Beatles voor de volgende oefening te gebruiken. Natuurlijk kenden de "klassieke" cursisten de melodie, maar de woorden hadden ze niet altijd paraat. Enige verwarring! Op zeer kundige wijze werd al het voorafgaande verwerkt in dit onderdeel van de workshop. Het volgende kwam o.a. aan bod:

- lettergrepen even lang aanhouden (het ritme negeren dus);
- melodie zingen op ja ja, wa wa enz.;
- alleen op de klinkers van de tekst zingen;
- 'ademoefeningen' bij het zingen van de tekst: een tel extra nemen om bewust laag in te ademen en in te zetten

Ook aan articulatieoefeningen kwamen we

nog toe, zoals uitspreken in strak ritme
 a) da-ba; du-be-da-be; di-de-da-de; ba-ba-ba-ba; ba-ba-ba-ba - - het accent telkens verleggen dus;
 b) Sta stil! Droogdok – Leegloop; Not that – Just go! – That cat;
 c) Engelse en Nederlandse ‘tongue twisters’:
 Something is changing, I thought that nothing was worth trying, Samen zagen we de zon zich verschuilen, Duizelend en dolend dagen op drift.

Zoals wel bleek, zijn deze oefeningen makkelijk in een groep te doen. Voor beginners zijn ze natuurlijk uitstekend en ons werd aangeraden die eerste lessen niet te ‘droog’

te houden door van alles meteen te verklaren. Men wil tenslotte klank maken. Laat de leerlingen ondervinden wat ze doen en zich erover verbazen hoe snel ze al een mooie klank kunnen maken.

Deze workshop, met veel enthousiasme gebracht, was zeer goed opgebouwd, het is duidelijk dat Ineke kan bogen op veel ervaring en dat zij zich terdege in de materie verdiept heeft. Het tempo lag hoog. Dat is prettig maar het maken van aantekeningen was daardoor wel lastig...<

Info over Ineke van Doorn: www.inekevandoorn.com

Op 19 juni hebben we weer een methodiegroep gehad, bij mij thuis. We waren met z'n achten. Dit keer ging het over het hoofdstuk Troubleshooting uit 'Professioneel zingen voor iedereen' van Ineke van Doorn. Ze was er zelf bij, wat de kwaliteit van de discussies zeer ten goede kwam! De volgende bijeenkomst is op 14 oktober a.s. om 19.30 uur, wederom op de Leliegracht 23, Amsterdam. Het onderwerp zal dan zijn: hoofdstuk 1 en 2 uit 'The Performer's Voice' van Mary Beth Dayme.

Wanneer u ook belangstelling hebt om er een keer bij te zijn, meldt u zich dan aan bij mij, Ruth Carasso (tel. 020-6268102/06-21232042 of ruth@carasso.nl).

workshop 'Warming-up voor zangers'

Na afloop van de workshops vond in een grote kring een levendige paneldiscussie plaats over hetgeen die middag tijdens de workshops aan de orde was gesteld. Het was duidelijk dat iedereen hier met veel passie en genoeg aan deelnam.

Een veelgehoorde kreet aan het einde van deze dag: "Zo'n praktische werkdag is voor herhaling vatbaar!"

(Met dank aan Diane Hidding voor het organiseren van deze middag!)

Vocal Pedagogyweek Marlborough

Van 21 tot 28 maart jl. vond in Marlborough, Engeland, de EVTA (European Vocational Training Association) Vocal Pedagogyweek plaats. Vanuit de NVZ konden hier, dankzij de Leonardosubsidie (zie Bulletin nr. 15), drie zangpedagogen en twee leerlingen aan deelnemen. Dit waren Sonja van Lier met leerling Jaco van der Steen, Anniemiek Brouwer met Herma Hopster, en NVZ-bestuurslid Petronella Palm. In de hierna volgende verslagen van Sonja en Herma kunt u lezen hoe zij de Pedagogyweek hebben ervaren. U zult het gevoel krijgen er zelf bij te zijn geweest!

'Market town' Marlborough

Een betrokken verslag van een boeiende week

door Sonja van Lier

Met veel plezier heb ik in maart deelgenomen aan de succesvolle en zeer inspirerende week van de E.V.T.A. (European Vocational Training Association), die dit jaar plaatsvond in het Engelse Marlborough Wiltshire. De EVTA- weken staan in het teken van kennisdeling tussen zangpedagogen maar zijn ook bedoeld om leerlingen – zangers en zangeressen – kennis te laten maken met uiteenlopende stijlen van lesgeven.

Ik ben dankbaar dat de NVZ mij in de gelegenheid stelde om deze week bij te wonen. Ook gaat mijn dank uit naar de zeer gewaardeerde en bijzondere tussenkomst van het Nationale Agentschap 'Leonardo da Vinci'. Het was voor mij – en voor mijn leerling – één groot feest van enerzijds vernieuwing en anderzijds her- en erkenning. Ik geef u hieronder graag een impressie.

Vijftig deelnemers uit twaalf Europese landen kwamen in Marlborough Wiltshire bij elkaar om hun visie op en ervaringen met door hen gehanteerde zangtechnieken te delen. Het betrof een bont gezelschap: twintig leraren met hun leerlingen, organisatoren en vertegenwoordigers van de Aotos (de Engelse variant van de NVZ) én de drie 'Resource Teachers': Claudia Phillips voor 'CCM' (Contemporary Commercial Music), Mary King voor 'Musical Theatre' en Paul Deegan voor de klassieke zangpedagogiek.

Zelf nam ik mijn leerling Jaco van der Steen mee die een lange tijd terug – alweer twintig jaar geleden – les van mij had op het Rotterdams Conservatorium, de afdeling Schoolmuziek. Hij zingt voornamelijk lichte muziek, maar sinds december 2009 school ik hem (op zijn verzoek) bij in het klassieke vak. Hij heeft een prachtige flexibele bas-bariton en is zeer muzikaal. Het leek me om die reden interessant voor de andere aanwezige zangpedagogen om zijn ontwikkeling van nabij te volgen.

De 'ouverture'

zondagavond 18 maart, 18.30 uur:
 Aan het 'supper' in Marlborough, een 'Market Town' zoals dat heet, enkele kilometers verwijderd van het plaatsje Avebury met zijn legendarische 'Stone circles'. De hoge kwaliteit van de dis zou tot mijn grote verrassing de hele week aanhouden: rijke buffetten met een variëteit aan vlees, sauzen, groentes,

salades en vegetarische en visgerechten. Merkwaardig misschien om dit zo expliciet te benoemen. Maar het weerspiegelt naar mijn overtuiging de hoge kwaliteit die tijdens deze EVTA-week op alle fronten werd nagestreefd. De goede sfeer tijdens de openingsmaaltijd maakte de kennismaking met de andere zangpedagogen en hun leerlingen heel prettig en ontspannen.

Maandag: de introductieochtend

De pittige Penny Price Jones, zangpedagoge en directrice van de Aotos uit Wales, was gedurende de gehele week in 'charge' voor de organisatie die bij haar beslist in uitstekende handen was. Elke ochtend begon stevast met een vergadering om 9.00 uur, bedoeld om de indeling en locaties mee te delen en de dag ervoor te evalueren. Zo ook op die eerste dag waarbij ze ons bovendien vertelde wat de week ons zou brengen. De maandag startte met een warming-up van

de aanwezige zangpedagogen aan de leerlingen. 's Middags werd hierop doorgeborduurd, maar nu met een lied/aria of song. Ik begon mijn les, zoals altijd, met Tai-Chi, lekker ontspannend voor mijn leerling én voor mijzelf. Aanvankelijk bespeurde ik hierover lichte verwondering bij de toehoorders over deze aanpak. Na afloop kreeg ik evenwel heel positieve feedback van de Resource Teachers. Dat was fijn want het nam wat spanning bij me weg. Want hoewel gepokt en gemazeld in het vak, voelde ik toch heel goed dat mijn prestaties ter plekke werden gadeslagen en beoordeeld door maar liefst twintig kritische zangpedagogen, met hun leerlingen!

Al aan het begin van de week werd iedereen in een groep ingedeeld. Er waren in totaal drie groepen die voor de rest van de week dezelfde samenstelling behielden. Voordeel daarvan was dat je over meerdere sessies inzicht kreeg in iemands werkwijze en aanpak. Nadeel dat je weinig idee kreeg van de zangpedagogen – en hun leerlingen – die niet in jouw groep zaten.

In iedere groep was een mix van stijlen vertegenwoordigd: lichte muziek – CCM, musical theater en jazz, naast klassiek. Aanvankelijk was ik hier niet heel gelukkig mee, ook al omdat er vrij grote niveaoverschillen waren, waardoor ik bang was dat er te weinig raakvlakken zouden zijn. Niettemin groeide mijn interesse met de dag.

Zo was er de Deense zangeres en zangpedagoge Nana Fagerberg, die zich gespecialiseerd heeft in CVT: Complete Voice Technique. Zij wist verbijsterend veel over alle spieren die betrokken zijn bij de ademhaling. Dat hoeft overigens geen garantie te zijn voor goed zingen. Maar Nana deed wel uiterst interessante oefeningen met haar eigen leerlinge met betrekking tot adem en houding.

Zij vertelde haar leerlinge bijvoorbeeld dat deze eigenlijk continu het gevoel moest hebben dat ze 'vanuit haar onderrug zong'. En als dat niet helemaal lukte? Dan pakte ze een van de benen op, van de dame in kwestie, en liet haar dán zingen! Niet iedereen was even enthousiast over Nana's benadering. Met een jong, flexibel persoon kun je immers dit soort 'toeren' uithalen, maar wat als je wat ouder bent? Zelf begreep ik heel

goed wat zij ermee wilde bereiken. Het lijkt veel op wat ik zelf ook doe bij leerlingen die niet goed op hun adem zingen. Je laat zo'n leerling als het ware aan de vleugel 'hangen' en hem of haar vervolgens zingen; de verbetering is vaak wonderlijk groot. Later in de week bleek overigens dat Nana zelf in het bezit is van een prachtig, gezonde en robuust, mezzo-alt-geluid! Zelf heb ik haar, op haar eigen verzoek, in anderhalf uur tijd met legato-oefeningen en oude belcanto-oefeningen een frase uit een Italiaanse opera-aria leren zingen. Haar les sloot hiermee af en het klonk prachtig.

De drie Resource Teachers

Aan de hand van ons rooster meldden wij ons dagelijks bij de Resource Teacher bij wie wij, als groep, die dag waren ingedeeld. Hieronder een impressie van hun aanpak.

Claudia Phillips - CCM: 'Contemporary Commercial Music':

Pedagogiek is: 'stap voor stap zetten'.

Phillips werkt met muziekstijlen waarover ik nog nooit heb nagedacht, die ik nooit gemist heb en waarvan ik het bestaan nauwelijks vermoedde. Zo sprak ze over 'airy' Franse chansons, Franse hip hop, Franse pop, 'hesige pop', et cetera. Hoewel ze veel oefeningen besprak en deed, wijdde ze niet uit over wat je moet doen om je stem gezond te houden.

Volgens Phillips ben je in deze muziek niet zozeer de zanger vóór de band maar maak je er eigenlijk deel van uit. Zou dat niet altijd het geval moeten zijn? Absoluut een andere invalshoek en grappig om het eens van die kant te bekijken. Phillips legde uit dat de emotie – veelal woede in 'metal' en nog meer in 'heavy metal' – boven de tekst wordt verkozen.

Er werd gewerkt met: spanning weghalen, klinkers, houding, adem, klankbalans, om daarna uiteindelijk tot een interpretatie te komen. Claudia hanteerde een leuk statement: de popmusicus is geen 'gevangene' van de noten. Op basis daarvan wist ze onze groep te stimuleren door ons te laten dansen op verschillende maatsorten en op verschillende manieren. Dat kon zijn door de eerste tel te benadrukken en in een volgende oefenronde de onbeklemtoonde tel in de maat te benadrukken – oftewel deze onbeklemtoonde tel in de maat als een soort één te

voelen. Als zangpedagoog in je eigen studio met meestal één-op-één situaties was dat een leuke ervaring. Vervolgens werden 16 maten uit een lied gezongen en tegelijkertijd gedanst, waarna er werd geïmproviseerd in de rusten, nog leuker!

Deze volgorde: dans-ritme-zingen-improviseren-improvisatie vond ik heel interessant. Phillips liet ons zangpedagogen een zin op verschillende manieren zingen, door ons zowel naar de harmonie te laten luisteren en als ook respect voor de melodie te laten houden: een verrassende en leuke overeenkomst met barok en met jazz. Het was heel leuk om hier mensen te zien dansen, die dat misschien al 40 jaar niet meer hadden gedaan! Elkaar in een andere, ongewone situatie te zien en mee te maken, bleek heel goed voor de groepsdynamiek. Er ontstond saamhorigheid en dat kan geen kwaad met zangers onder elkaar. Misschien iets voor beroepskoren om toe te passen...?

Mary King - Musical Theater, Voice le-git

Acteren en zingen

King, als sopraan ooit 'Cardiff singer van het jaar', houdt zich tegenwoordig hoofdzakelijk bezig met Musical Theatre, dat een

Mary King

prominente plaats inneemt in Engeland. Van oudsher is Engeland hét musicalland en nog steeds behoort Engeland tot de wereldtop. King gaat uit van een goede en gezonde ademvoering en gebruikt dat ook in de lichte muziek. Werken vanuit de spreekstem met een hoge positie van de tong, om in de 'voice legit'² te komen. Heel herkenbaar. Zo kon ze heel 'easy' iets voordoen in de lichte muziek, om een tel later een prachtige klassieke legato-lijn te zingen.

King gaat uit van een natuurlijke inademing en vindt dat je dus zo min mogelijk 'werk moet maken' van het inademen. Eigenlijk een conversatie-inademing. Maar wel mooi gecombineerd met een adequate afspanning van de buik. Om in intervalsprongen de adem te laten stromen, gebruikte ze de grappige metafoer van de: de 'happy panting dog'. Deze metafoer heb ik zeer dankbaar geaneerd. Mijn eigen metafoer voor ditzelfde fenomeen: 'het werpen van een lasso', laat ik voorlopig even op de plank liggen!

Mijn affiniteit met King's aanpak is groot, alsook mijn herkenning van veel van haar visies. Dat komt waarschijnlijk mede doordat mijn achtergrond net als die van King, alleen in omgekeerde versie, deels is gevormd door de musical, waarin ik tijdens mijn klassieke studie werkzaam was.

Blij verrast was ik met wat King te melden had over de 'belt-obsessie'. Zij vond dat het continue 'belten' niet altijd gewenst is. Ik vroeg me dat ook al af en ik weet dat als je naar een oude opname van een Engelse of Amerikaanse musical luistert, je helemaal niet het ietwat kale 'beltgeluid' van tegenwoordig hoort maar een prachtige mix van registers. Natuurlijker en op de lange duur gezonder, lijkt me.

King propageert een lichte beltvorm in een mix van een gezond middenregister met kopstem erop, waardoor de stem wendbaar en stralend blijft. Eigenlijk niet heel anders dan in klassiek zingen. Alleen is het bij deze 'lichte beltvorm' zaak om de tong in een enigszins horizontale positie te houden en niet de kaak mee naar beneden te nemen. Wat erop neer komt dat de tong in een hogere positie blijft, waardoor de resonansholtes niet – of minder – worden aangesproken.

De kaak die bij de klassieke wijze van zingen (onder invloed van de tong, de consonanten, de klinkers en de plaats die de toon in de

verschillende registers inneemt) normaal naar beneden gaat, blijft nu ook in een hogere positie. Zo liet King de leerlingen met hun tong uit de mond zingen. Heel effectief.

Verder had King ook nog een en ander te vertellen over de uitspraak, bijvoorbeeld consonanten op een lijn. Nu hoor ik iedereen meedenken: 'ja dat is bekend'. Maar een 'th' in een mooie legatolijn zingen is weer andere koek. Net als Paul Deegan propageerde ze bij de diftongen³ geen kaakbewegingen, maar een goed tongpuntgebruik. Ook maakte ze duidelijk dat je in het Engels de klinkers moet verlengen. Dit liet ze mijn leerling Jaco toepassen in de song 'Moon river' van Henry Mancini. Haar gerichte aanpak bleek bijzonder snel te werken: Jaco kon zijn pas verworven techniek in de Engelse uitspraak goed verklanken. Omdat hij vrij groot is liet King hem bovendien zingen met zijn benen opgetrokken in een stoel, om op die manier de adem lager te krijgen. Ook hier hetzelfde principe van 'uit de onderrug zingen'. Om de stem open te houden en de kaak niet vast te zetten, adviseerde ze om alles staccato te zingen voor de spiegel. Kings tips en adviezen waren voor mij en mijn pupil zeer waardevol deze week. Wat een allround vakvrouw!

Paul Deegan

Tekstbehandeling op tweeërlei manieren: fy-siologisch en vanuit de taal

Eindelijk iemand die mij zou kunnen uitlegen, hoe je al dat prachtige materiaal uit de Engelse barok - en natuurlijk ook de composities van die schitterende twintigste eeuwse componisten - zo mooi mogelijk en met een perfecte Engelse uitspraak kunt zingen. En dan ook nog het liefst met de juiste nuances en klemtonen... Hoewel, juist dát bleek nog wel eens een reden voor discussie onder de Engelsen zelf.

Zo was ik benieuwd of de uitspraak nu "Purcèll" met een licht Frans accent moest zijn, of gewoon op zijn Engels, zoals je het nu zou doen. Daar bleken de meningen zeer over verdeeld. Ik vroeg dan ook af of er geen regels voor sommige dingen waren. Die waren er inderdaad en we kregen een prachtig rooster van Liza Hobbs, een Engelse zangpedagoge die ook speciaal was aangetrokken voor de Engelse uitspraak. Maar zij vertelde mij dat er meer uitzonderingen dan regels

zijn en dat er altijd meningsverschillen blijven. Dus elke uitzondering kon een discussie waard zijn en dát was op zich al meer regel dan uitzondering... so typical English!

Paul's benadering van de techniek was nadrukkelijk vanuit de taal. Met bij de medeklinkers, maar even goed bij de diftong, aandacht voor de combinatie van tong met middenrif. Daarnaast vielen op: zijn integere houding ten opzichte van de literaire tekst en zijn heldere uitleg hieromtrent, aangevuld met zijn vermogen om een gedicht begrijpelijk te maken en kleine nuances er uit te lichten. Al deze zaken vormden een bijzonder gewaardeerde toevoeging aan deze week. De jonge Ierse leerlinge van Paul was trouwens goed in staat om beide technieken, zowel de klassieke als die van de Musical theater, toe te passen.

Ik prijsde mij gelukkig dat mijn eigen leerling de kans kreeg om aan zijn Dowland song 'Flow my tears' te werken met de Ierse zangpedagoge en voormalig leerling van Paul Deegan: Marie O' Sullivan en met Paul Deegan. Stylistisch kreeg het bij lange na niet de juiste benadering, maar uitspraak en tekst werden breed uitgemeten en verfijnd. En ja, er werden traantjes geplengd, zoals het hoort want: 'Dowland sempre dolens'. Van de Engelse humor van Paul heb ik evenals alle anderen genoten. Wat te denken van zijn verhaal over een tenor (natuurlijk tenor..) die na een aantal zanglessen aan zijn leraar vraagt: When does the 'nessun dorma' coming in?

Nóg een inspirerende collega

Genóten heb ik van de Franse jazzzangeres Frédérique Brun. Zij was van origine danseres en afgestudeerd psychologe, een bijzondere combinatie en kenmerkend voor haar veelzijdigheid. Ze ging simpelweg uit van de muziek en de tekst. Ik heb haar nauwelijks iets over techniek horen zeggen. Maar ze had wel een idee van wat ze wilde horen en had daarom ook veel aandacht voor frase-ring en tekst. Ze wees haar leerlinge op de sfeer van de tekst en hoe ze die tot uitdrukking kon brengen door toepassing van frase-ring en timing. Het resultaat was dat deze leerlinge, met weinig ervaring, een heel sfeervolle song neerzette en dat nog heel muzikaal deed ook. Zo durfde ze zonder veel klank te geven met de nonchalance van een

continu ‘understatement’ de tekst te zingen. Ik vond dat knap en beslist een stuk inspire-render voor jonge mensen dan de ‘metodo pratico’ van Vaccai.

Wekker

Omdat ik als enige van de groep elke ochtend aan het inzingen was (heel beschaafd hoor!), gaf organisatrice Penny Price Jones mij de ‘loffelijke opdracht’ om op de dag van vertrek als ‘wekker’ te dienen. Oftewel, om in alle vroegte al zingend, zoemend en neu-riënd door de gangen te wandelen, zodat zij ervan verzekerd zou zijn dat iedereen op tijd aan het ontbijt zou verschijnen en geen trein zou missen.

Voorwaar geen luxe, mijn ‘wekker-rol’, aan-gezien we de avond ervoor in de Pub waren beland, waar we ‘nog even’ (ruim drie uur!) het dansen van Claudia in praktijk hadden gebracht. Het moet trouwens een beetje een merkwaardig gezicht geweest zijn om die beschaafde zangpedagogen op het kleine dansvloertje al swingend de boel onveilig te zien maken. Wat natuurlijk wel veel zegt over de sfeer!

De vrijdag

Op vrijdag mocht je bij de andere leraren les nemen of kijken. Helaas – maar ook wel vleien-d natuurlijk – kreeg ik het te druk hiervoor, omdat ik continu zelf aan het lesgeven was, net als de dag ervoor en de dag erna. Zelf had ik nog heel graag met Mary King willen werken. Hopelijk komt dat er nog eens van. Gelukkig heb ik nog wel met menige collega van gedachten kunnen wisselen en zijn alle adressen wederzijds genoteerd.

De zaterdag

Ter afsluiting gaven de leerlingen op zaterdag een concert. Het niveauverschil bleek, zoals te voorzien was, groot. Toch was het boeiend om te zien hoeveel iedereen had geleerd. Alle ervaringen werden vervolgens, uitgebreid en geheel in stijl, gezamenlijk ge-evalueerd in de pub!

Wetenswaardigheden

Een aantal van de aanwezige zangpedago-gen wist te melden dat hun leerlingenbe-stand de laatste jaren voor 70% uit pop-, jazz- en musicalmuziekstudenten bestaat! Ik vond dit wel een heel hoog percentage. Veel zangpedagogen weten daar vaak geen raad

mee omdat ze de techniek die je hiervoor nodig hebt, niet machtig zijn. Heel begrij-pelijk. Ook daarvoor is zo’n week dus uiterst zinvol!

Het categorisch *niet* inzingen ‘s morgens, heeft me op z’n zachtst gezegd bevreemd. Ik heb het nog nooit zó stil meegemaakt, met zoveel zangers in één huis. Is dit dan het ver-schil tussen zangpedagogen en praktiseren-de zangers? Zo kwam het dat er leerlingen waren die vonden dat het niet nodig was in te zingen... omdat niemand dat deed?!! La-ter in de week zag ik dat er zeker wel werd ingezongen – en al heel vroeg in de ochtend – in de geluidsdichte studio’s van het Mu-ziekcentrum: het waren de Engelsen...

Pluspunten

Expliciete pluspunten: het prachtige mu-ziekcentrum met professionele allure. Het bestond uit veel geïsoleerde grotere en kleinere repetitieruimtes en drie grote zalen: een heuse theaterzaal, een klein theater-zaaltje en een concertzaal. En het heerlijke uitje naar de Stone Circles in het nabij ge-legen Avebury met aansluitend de lezing/diavoorstelling!

Enkele minpuntjes

Halverwege de week kregen we de gele-genheid om een Engels theaterstuk in het theater in Salisbury bij te wonen. Dat kan natuurlijk een fantastische ervaring zijn als het stuk interessant is en goed wordt uit-gevoerd. Is dat niet het geval, dan word je na een aantal uren wel heel erg op de proef gesteld.

De Fransen, Italianen en Kroaten waren ver-standig: zij besloten na de pauze hun snor te drukken en stuitten - al meanderend - op de beroemde kathedraal van Salisbury. Aldaar kwamen ze middenin een concert terecht van het BBC Orchestra met chefdirigent James Moody. Met hem heb ik, een kleine twintig jaar geleden, bij de Omroep in Hilver-sum gewerkt en ook enkele liederenrecitals gegeven. Heel leuk om te vernemen dat hij nu dirigent is bij het BBC Orchestra. Jam-mer dus, des te meer, dat ik zo braaf was om het theaterstuk uit te zitten waardoor ik dit concert en James Moody ben misgelopen. Braafheid wordt niet altijd beloond!

Twee andere kleine minpuntjes van deze

week: Claudia Phillips, aangetrokken voor de CCM, had geen microfoons, mengpanelen etcetera tot haar beschikking. En de begelei-ders, bekwaam in het klassieke en nog meer in het Engelse klassieke repertoire, leken jammer genoeg niet op hun plek bij de CCM en het Musical Theater.

Coda

Wat hebben we veel geleerd van deze week en wat hebben we genoten! Mijn leerling en ik, we voelden ons als vissen in het water. Mij maakt zo’n week weer ‘ns duidelijk dat er méér wegen zijn die naar Rome leiden. Tegelijkertijd ervoer ik dat een aantal zaken die ik zelf aan mijn leerlingen leer – voor-heen op het Rotterdams Conservatorium, nu binnen de muren van mijn eigen lesruimte – *overseas* op enigszins vergelijkbare wijze worden gedaan. Juist die combinatie van vernieuwing en herkenning maakt zo’n week absoluut voor herhaling vatbaar!

¹ *nederzettingen met het wettelijk recht stammend uit de middeleeuwen om een markt te houden*

² *‘neutrale’ stem. Maar eigenlijk wordt de stijl van zingen bedoeld die wordt gebruikt in Musical Theatre op Broadway in bijvoorbeeld composities van George Gershwin, Cole Porter en Richard Rodgers. Het lijkt op klassiek, maar er wordt een mix gebruikt bij de registers. Bovendien is de benadering lichter, er is sprake van ademsteun net als bij de klassieke manier van zingen maar de ademvoering is minder ‘gestuurd’ en het volume is minder. Voorbeelden: de jonge Judy Garland in ‘Over the rainbow’ (uit ‘The Wizzard of Oz’), Julie Andrews, Mami dixon en op dit moment de tenor Mario Frangoulis die als klassiek tenor ook in de ‘voice legit’ kan zingen.*

³ *tweeklanken*

Inspirerende sfeer

door Herma Hopster

Van 21 tot 28 maart had ik het voorrecht met mijn docente Annemieke Brouwer als student mee te mogen gaan naar de EVTA Vocal Pedagogyweek in het Engelse Marlborough. Tijdens mijn studie als docent muziek en ook daarna, heb ik zanglessen gehad. Mijn passie is zingen in een koor.

Nadat dit een aantal jaren op een laag pitje heeft gestaan heb ik sinds een aantal maan-den weer tijd om meer aandacht aan het zingen te besteden omdat ik vanwege mijn leeftijd ben gestopt met werken. Als “lifelong learning student” realiseer ik me heel goed dat de meeste studenten jon-ger zullen zijn dan ik. Dat bleek ook zo te zijn. Het stoorde me niet. De sfeer tijdens de les-sen was respectvol en positief naar elkaar toe, zowel tussen docenten als studenten en met beide groepen had ik een prettig contact.

De organisatie

De organisatie is in handen van AOTOS, de Engels/lerse afdeling van de EVTA. De infor-matie vooraf, evenals de financiële zaken, gaat via de docenten. Dat verloopt prima. De studenten moeten voor deze week sa-men met hun docent enkele stukken voor-bereiden.

De organisatie ter plaatse loopt op rolletjes. Het AOTOS-team o.l.v. Penny Price Jones heeft alles gedaan om de week voor iedeeen zo prettig mogelijk te maken, vanaf de badge met naam en land bij aankomst tot de stipte vertrektijd van de bus aan het eind van de week.

De week wordt gehouden in Marlborough College, een school met internaat op een prachtige, inspirerende plek. De campus is groot, met veel gebouwen, sportvelden en vijvers. Wij slapen in het internaat (de stu-denten hebben paasvakantie). Een wekker is niet nodig, je wordt ‘s ochtends gewekt door Canadese ganzen met hun gegak. Tijdens de overvloedige, goed verzorgde maaltijden wordt er veel uitgewisseld, zowel vakmatig als privé.

In het gebouw waar wij cursus hebben zijn een theaterzaal, een dramazaal en zo’n vijf-tien kleine en grotere repetitieruimtes voor muziek, waarbij in elke ruimte een piano of vleugel staat. Af en toe kunnen we tussen-door even een ommetje maken, een bood-

schap doen of ‘s avonds in Marlborough de pub in. Het tijdschema is goed te hanteren, er is geen tijdsdruk! Ons eindconcert is op zaterdagmiddag omdat er ‘s avonds een concert in de kapel van het College is. Mis-schien is dat de reden van het kleine bezoekersaantal. Ook de toegangsprijs van BP 10 voor ons concert lijkt mij discutabel.

De lessen

Er zijn deze week drie ‘resourceteachers’: Paul Deegan (Ierland) voor de klassieke mu-ziek, Mary King (UK) voor musical theatre en Claudia Phillips (Frankrijk) voor Contem-porary Commercial Music (CCM), wij zouden zeggen ‘lichte muziek’. Elke resourceteacher beschikt over een pianist. In drie subgroepen krijgen we van alle drie de resourcetea-chers een les. Jammer genoeg was niet he-lemaal duidelijk dat elke student op al deze drie gebieden thuis iets moest voorbereiden. Maar ook het bijwonen van de lessen van deze docenten is een ervaring! Fantastische mensen met een schat aan kennis en veel pedagogische kwaliteiten.

Voor de eerste drie groepslessen wordt de totale groep opgedeeld in drie subgroepen met heterogene bezetting, dus zowel men-sen uit de klassieke muziek als uit musical als uit de lichte muziek. Bij elke groepsles wisselt de samenstelling weer zodat we veel mensen leren kennen en veel docenten aan het werk zien. Dat is, behalve sociaal handig, ook zeer leerzaam. In de eerste les moeten de docenten met hun eigen leer-ling een warming-up en techniekles geven. Na elke les is er ruimte voor vragen en toe-lichting. De tweede les is een liedles. Het is erg stimulerend om de diverse docenten met hun leerling aan het werk te zien. Het blijkt ook dat de docent zich welbewust op *die* individuele leerling concentreert en voor *die* leerling specifieke aanwijzingen en oefeningen geeft. Andere docenten kiezen voor een benadering vanuit de interpretatie van het lied: wat wil het lied zeggen, wat is een

kernwoord, hoe wil je dat laten horen? Na deze drie groepslessen blijven de groe-pen in dezelfde samenstelling. ‘s Middags kunnen we nu met onze docent inschrijven op lessen bij andere docenten of bij de re-sourceteachers, alhoewel deze laatsten in de eerste plaats aan de *docenten* lesgeven. Omdat ik vooral aan ademsteun en adem-stroom wil werken kiezen mijn docente en ik docenten waar ik veel van zal kunnen leren. Zo volg ik een les bij een Franse, een Deense en een Ierse docente en laat Paul Deegan me ervaren hoe groot mijn stem is. Dat is werkelijk een emotionele ervaring voor mij! Ook is er tijd om van je eigen docent les te krijgen, soms met anderen erbij. Op die manier ontstaat er een heel rijke leeromge-ving.

De Engelse taal

Het idee dat niemand moeite zal hebben met de Engelse taal is een misvatting, ten-minste wat betreft de juiste uitspraak. Er is veel aandacht voor de uitspraak van de Engelse taal bij het zingen. We krijgen een ‘uitspraakles’ van Liza Hobbs. Ze heeft een heel overzicht gemaakt van de klank van de klinkers in het Engels aan de hand van de zin “WHO WOULD TALK OF ART MUST LEARN AND LET IT BE”. Elk van deze elf woorden heeft een andere klinkeruitspraak. Daar-naast zijn er nog de twee- en drieklanken. Het is ingewikkelder dan ik dacht. We oefenen veel. Wie een Engelstalig lied heeft kan hulp vragen bij de uitspraak tijdens het zingen. Ik maak daar graag gebruik van! Dan is er een presentatie over het Engelse volkslied op woensdagavond. Paul Deegan heeft al vanaf het begin van de week geen stem, maar de andere leden van AOTOS heb-ben ieder een Engels volkslied voorbereid om te zingen. De liederen komen uit Engeland, Ierland, Schotland en Wales en hebben ie-der hun eigen sfeer. Een leuke kennismaking met de Engelse muzikale traditie. Met de hele groep studeren we bovendien

uitstapje naar de steencirfel van Avebury

een aantal Engelse liederen in om die als koor tijdens het concert te zingen. Koorzang vraagt toch een andere instelling dan solozang en het valt niet mee om een mooie koorklank te krijgen.

Sociale en culturele activiteiten

Maandagavond kunnen we oefenen in Baroque Dance, een sociaal gebeuren waar het grootste deel van de groep aan mee doet. Hier kan ik niet veel over zeggen omdat ik er niet aan heb deelgenomen.

Op dinsdagavond brengen we een bezoek aan het theater in Salisbury en zien daar het toneelstuk "Andersen's English", waarin de schrijver Hans Christian Andersen een onverwacht bezoek brengt aan Charles Dickens en zijn gezin.

Ook staat er een tripje naar Avebury op het programma. Het gebied bestaat uit een steencirfel die enkele eeuwen ouder is dan Stonehenge en zo groot dat de cirkel door twee gekruiste wegen wordt doorsneden. Vanwege het weer gaan we 's ochtends in plaats van 's middags. Dat is maar goed ook, want 's middags regent het 'cats and dogs'. 's Avonds is er in het College een lezing over Avebury. Misschien is het aan te raden ter plekke een gids te laten vertellen, zodat de avond voor zangactiviteiten gebruikt kon worden.

Het concert

De laatste middag is er een generale repetitie in de prachtige theaterzaal, gevolgd door het eindconcert. Er moet uit het hoofd gezongen worden. Ondanks dat dat voor mij de eerste keer is voel ik me niet onzeker. Ik heb me deze week het lied zó eigen gemaakt dat ik het kan zingen zoals ik me dat heb voorgesteld. Wat een heerlijk gevoel! Ik hoop dat het niet de laatste keer is dat ik me zo zeker van mezelf voel bij het presenteren. Het is roerend om te horen en te zien welke ontwikkeling wij als studenten in één week hebben doorgemaakt. Dat kan alleen maar in een omgeving zoals hier: goede lessen, docenten met hart voor het vak, positieve feedback en een inspirerende, fijne sfeer!

Écht laag...

Roger Menees, inwoner van de Amerikaanse staat Illinois, heeft officieel de allerlaagste toon gehaald.

© Inertia Stock

De voormalige gospelzanger heeft onlangs een certificaat ontvangen van Guinness World Records met de vermelding van de laagste toon die ooit door een mens is voortgebracht.

Menees haalde een toon van 0,393 hertz -een zeer lage fis. Het vorige record stond op 0,797 hertz. Menees zei echter dat hij beter kan en gaat waarschijnlijk een nieuwe poging wagen als zijn record snel wordt verbroken.

leden in het land

door José Lieshout

Welke mensen schuilen toch achter al die namen op de ledenlijst van de NVZ? Sommige leden kom je wel eens tegen in het vak of op bijeenkomsten van de NVZ, maar wie op enige afstand van het 'midden des lands' woont zal niet altijd 'acte de présence' kunnen geven op de NVZ-bijeenkomsten.

In deze rubriek zijn eerder leden aan het woord geweest uit Groningen, Limburg, Zeeland, de Zaanstreek en de Achterhoek. Dit keer prikken we een naam uit Midden-Drenthe.

Marijke Derksen

Wie: Marijke Derksen, geboren en getogen in Den Haag alwaar ze tot eind 2003 gewoond en gewerkt heeft.

Waar: woont sinds 2003 in het mooie dorp Westerbork, gemeente Midden-Drenthe.

Leeftijd: 63 jaar.

NVZ-lid sinds: de oprichting van de vereniging.

Daar ontwaakte de liefde voor de liedkunst in mij.

Afgestudeerd in: 1984 bij Margreet Honig als Docerend Musicus Zang

Werkzaamheden: In 1984 vroeg de Culturele Raad Zuid-Holland mij of ik stemvormingslessen wilde gaan geven in de provincie Zuid-Holland. Het was een schot in de roos. Ik bleek het erg leuk te vinden om met amateurzangers te werken en vooral om hen te laten voelen wat echt zingen is en hoe je dit kunt verbeteren. Een paar jaar later ging ik hetzelfde werk doen voor de Haagse Federatie van Zangkoren en ook bij het Muzisch Centrum van de TU Delft. Daarnaast was ik zangdocente bij de muziekscholen in Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel en Gorinchem. In mijn eigen lespraktijk leidde ik voornamelijk koorzangers op die na de cursus stemvorming kozen voor individuele zangles.

In de negentiger jaren kwam er een ontwikkeling op gang om de leden van oratoriumkoren eens per drie jaar aan een stemtest te onderwerpen. Het doel was te ontdekken welke zangers gebaat zouden zijn bij lessen

stemvorming of privéangles. Dit afnemen van stemtesten heb ik ruim 10 jaar gedaan. Samen met de dirigent werden vele stemtesten afgenomen bij zeer zenuwachtige koorleden die de nacht voor de test niet hadden kunnen slapen. Dan was het natuurlijk heerlijk om ze lachend en ontspannen weer de deur uit te laten gaan na een goede test en het advies: "Ga zo door!"

Ik zong enige jaren in het koor van het Nederlands Danstheater. Daarnaast zong ik als alt-soliste bij concerten van de oratoriumverenigingen.

Verder heb ik altijd een ruime belangstelling gehad voor de 'medische kant'. De ontwikkelingen van de foniatrie heb ik van het begin af op de voet gevolgd en volg ik nog steeds. Nu geniet ik van een ander leven in het mooie Drenthe. Vaste verbindingen zoals cursussen en zangles geven ga ik niet meer aan. Wel geef ik adviezen aan dirigenten en koorzangers hier in mijn nieuwe woonomgeving. Aan het einde van dit jaar werk ik als zangcoach mee aan de voorbereidingen van het concert dat het Amadeuskoor in Beilen gaat geven.

Collegiaal contact: Zo nu en dan met o.a. collega Coen Honig, Ella Dijkhuizen, Lenie van den Heuvel, en koordirigent Johan Sonneveld.

Over de NVZ: Heel goed dat die is opgericht.

Over het Bulletin: Boeiend om te lezen en een goed blad om "bij te blijven.<

PR en de lespraktijk: het internet

door Ineke van Doorn

In het vorige Bulletin besprak ik een boekje van Lils Mackintosh waarin ze onder andere haar lespraktijk voorstelt en promoot. Haar boekje maakte me nieuwsgierig naar hoe NVZ-leden hun lespraktijk promoten. Om hierover meer aan de weet te komen ging ik op onderzoek uit op het internet.

Daar bleek het aanbod van zanglessen, zangers en zangsites zo overweldigend groot, dat zowel mijn internet tolerantie als mijn doorzettingsvermogen behoorlijk op de proef werden gesteld! De zoektocht riep bij ook dezelfde vragen op die elders in dit Bulletin door Elena Vink en door Eric van Grootel worden verwoord, namelijk: Hoe voorkom je dat mensen die op zoek gaan naar een zangdocent bij beunhazen terecht komen en welke rol kan de NVZ hierin hebben? In dit Bulletin vind u een eerste deel van het verslag van mijn surftocht. U leest hierin voornamelijk over adverteren op het web. In een tweede deel dat in het volgende Bulletin wordt gepubliceerd, concentreer ik me op websites.

NVZ-leden op het internet

Hoeveel NVZ-leden zouden er zijn die hun lespraktijk promoten op het web, bijvoorbeeld door te adverteren, door links te plaatsen en/of door middel van een eigen website? Voor ik wat gericht aan het werk ging typte ik uit nieuwsgierigheid bij Google de zoekterm 'zangles' in en koos ik voor de optie 'pagina's uit Nederland'. Toen het resultaat verscheen moest ik even slikken: 103.000 hits! Om een beeld te krijgen van specifiek de aanwezigheid op het internet van NVZ-leden, ondernam ik een drietal acties:

1. Op twee bekende zangsites telde ik onder de aanbieders van zanglessen het aantal NVZ-leden.
2. Ik zocht op Marktplaats.nl naar advertenties door NVZ-leden.
3. Uit de NVZ ledenlijst koos ik willekeurig 25 namen en ging ik aan de slag met Google. Deze aanpak levert uiteraard niet meer op dan een steekproef en ik durf dan ook geen uitspraak te doen over hoe representatief deze is. Maar: informatief was het zeker!

Vocalisten.nl

Dit is een site die zich onder andere richt op vraag en aanbod wat betreft vocalis-

ten, zangdocenten en groepen/koren. Je kunt daarvoor diverse indexen raadplegen. Er is ook een uitgebreid menuonderdeel 'vraag/aanbod' met daarin advertenties en aankondigingen van workshops, audities, bands die een zanger(es) zoeken en nog veel meer. De site bevat verder menuonderdelen als nieuws, interviews, events, opleiding. Voor dit artikel bekeek ik de 'index zangdocenten'. Voor 15 euro per kalenderjaar (excl. btw) kun je je op deze index laten registreren. Er worden zo te zien geen voorwaarden, bijvoorbeeld wat betreft opleiding, gesteld aan degene die zich wil laten registreren. Iedereen kan hier dus zanglessen aanbieden. De gebruiker kan in de index vervolgens op plaats, achternaam en op voornaam naar een docent zoeken. Op dit moment bieden zich op deze lijst 120 zangpedagogen aan, en ik vond onder hen 8 van onze leden (ongeveer 6,5%).

Zingen.startpagina.nl

Voor wie het niet kent: ledere startpagina bevat een groot aantal links gegroepeerd rondom een bepaald onderwerp. Dit kan van alles zijn. Je hebt bijvoorbeeld startpagina's over koren, automerken, aardappels, je kunt het zo gek niet bedenken. De startpagina over zingen bevat rubrieken als 'zang evene-

menten', 'zang organisaties' en 'zingen algemeen'. Voor dit artikel bekeek ik de rubrieken 'stemvorming', 'zangles' en 'stemtraining'. Onder de links vond ik op het eerste oog 8 van onze leden. Maar ik realiseerde me dat veel pedagogen hun lespraktijk promoten onder de naam van hun studio, of door middel van links met namen als 'zangles in De Pijp' of 'zangstudio in Limburg'. Aangezien de drie genoemde rubrieken 135 links bevatten heb ik niet verder gezocht naar NVZ leden.

Marktplaats.nl

Voordat ik aan dit artikel begon, had ik er zelf nooit bij stilgestaan dat je niet alleen op Marktplaats.nl terecht kunt als je een tweedehands kinderfietsje zoekt, maar ook voor andere zaken, bijvoorbeeld wanneer je een zangdocent zoekt. Als je op Marktplaats.nl als zoekterm 'zangles' intypt kom je terecht bij de rubriek 'muziekles en zangles'. Daarin tref ik 2194 aanbieders aan en helaas blijkt het niet mogelijk te zijn om daaruit alleen de advertenties waarin zanglessen worden aangeboden te filteren. Om toch een indruk te krijgen van het aanbod werk ik de eerste 300 advertenties door om te ontdekken dat er in 77 gevallen zanglessen worden aangeboden. Dat is dus ongeveer 25%. Van die 77 aanbieders zijn er 6 lid van de NVZ (bijna 8%). De advertenties geven als geheel een mooie staalkaart van wat er op het gebied van zanglessen wordt aangeboden.

De inhoud van de advertenties

De inhoud van de advertenties voor zangles (dus niet exclusief die van de NVZ-leden) loopt sterk uiteen. De meest informatieve advertenties bevatten een beschrijving van de inhoud van de lessen, een prijstabel, een foto, recensies van leerlingen en lesvoorwaarden. De minst informatieve laten het bij drie regels en een telefoonnummer en/of e-mailadres. Sommige docenten vermelden op welke dagen en tijden ze lesgeven en hoe de bereikbaarheid is van de plek waar ze les-

geven, er wordt door een enkeling een gratis proefles aangeboden en er is een docente die vermeldt dat ze de zanglessen zelf aan de piano begeleidt.

Wat kost een zangles?

De prijzen die op Marktplaats genoemd worden lopen enorm uiteen. De laagst genoemde prijs (door drie aanbieders) is 15 euro per les. In veel gevallen staat er trouwens niet bij hoe lang die les duurt. Andere lesprijzen die genoemd worden zijn: €16,80, €25 en €40. Er worden uurprijzen genoemd: €27, €30, en € 35. Eén docent vraagt 18 euro voor 30 min, er is iemand die 36 euro ex btw (€42,84) vraagt per les van 45 min (omgerekend is dit €57,12 per uur), een ander vraagt 35 euro voor 45 minuten (dit is €46,67 per uur). Een aanbieder vermeldt uit te gaan van richtlijnen van de KNTV. Dit is €36,50 per uur, voor leerlingen vanaf 21 jaar komt daar 19% BTW bij en dan kom je op een uurprijs van €43,44.

Hoe onderscheidt men zich?

Iemand die adverteert heeft natuurlijk iets aan te prijzen. De advertenties op Marktplaats.nl geven een mooi overzicht van de manier waarop zangdocenten dit doen. Je leest eruit welke informatie zij zelf belangrijk vinden om te vermelden, aan welke informatie naar hun idee een potentiële zangleerling behoefte heeft, en ook met welke informatie ze potentiële gegadigden over de streep hopen te trekken.

- Slechts weinig potentiële leerlingen zullen zo gemotiveerd zijn dat ze bereid zijn om voor hun zanglessen (ver) te reizen. De meeste adverteerders nemen logischerwijs dus in de kop van hun advertentie een plaatsnaam op: 'Zangles in Deventer', 'Zangles vlakbij Utrecht'.

- Vrijwel iedere docent geeft zichzelf, meestal in de eerste zin, een kwalificatie.

Vaak zijn dat kwalificaties die de kwaliteit van de docent benadrukken: 'ervaren en professionele zangdocente', 'ervaren zangeres geeft zangles', 'zangles door televisie zangcoach', 'zangles door gediplomeerd docent', 'ervaren en gediplomeerd zangpedagoge (Lid KNTV)'. Tweemaal zegt een aanbieder in de eerste zin iets over zijn inzet en over de sfeer van de les door zichzelf aan te prijzen als een 'enthousiaste docent' en als een docent 'die ook moeilijke stemmen een uitdaging vindt en met enthousiasme helpt ontwikkelen'.

- Ook noemt men vaak de opleiding die men heeft gevolgd: 'Kies nu voor zangles (EVTS)', '...door gediplomeerd docente', 'gedegen zangtechniek, op EVTS basis', '...behaalde aan het conservatorium haar docentendiploma zang. Ook EVTS level 1 en 2, C. Sadolin techniek'.

- De meeste aanbieders geven aan wie bij hen welkom zijn, en proberen daarbij eventuele drempelvrees weg te nemen. De lessen zijn 'voor iedereen', 'voor alle leeftijden en alle genres', 'voor jong en oud', 'voor beginners', 'voor iedereen die wil leren zingen', 'voor beginnende en gevorderde zangers'. Eenmaal noemt iemand een speciale doelgroep, namelijk 'zangles voor kinderen'.

- Ook het aanbieden van diverse lesvormen kan aantrekkelijk zijn. Genoemd worden: individueel, duolessen, groepslessen, workshops.

- In welke stijlen kun je zoal les nemen? Vrijwel alle stijlen worden genoemd. Opvallend hierbij is dat er slechts één zangdocent expliciet alleen klassieke zanglessen aanbiedt. De overige klassiek geschoolde docenten bieden buiten klassieke zanglessen ook altijd lessen aan in andere stijlen als musical, jazz en/of pop. Slechts twee-

maal kom ik een docent tegen die (ook) lesgeeft in wereldmuziek.

- Sommige docenten hebben een bijzondere specialisatie. Ik lees: 'Zangles, stemexpressie, stembevrijding, zingen met hart en ziel'. Anderen adverteren met 'natuurlijk zingen', 'zang/improvisatieles', en met 'faalangst, auditietraining'. Een docent biedt scholing aan in koorzang.

- Er wordt ook concreet hulp aangeboden bij bepaalde problemen of vragen. Bijvoorbeeld bij het vinden en houden van de toon, bij het zingen in een koor, bij het leren kennen en ontwikkelen van de zangstem, bij het voorbereiden van een auditie, bij problemen met heesheid, bij problemen door het zingen in een koor of band, bij het ontdekken van wat voor stem je hebt.

- Soms worden er beloftes gedaan, onder andere om meer kleuren uit je stem te halen, je stem te ontwikkelen, een analyse te maken van je sterke en van je te ontwikkelen kanten, houdingsverbetering, expressie, balans, souplesse, meer kennis over het gebruik van je stem, het ontwikkelen van je talent, of kortweg 'professioneel zangles' of 'praktijkgerichte zangles'. Een docent noemt ook het leren zelfstandig liederen in te studeren, muziektheoretische kennis en begeleiding zowel in stemgebruik als in carrièreplanning en auditiebegeleiding.

- Natuurlijk worden er hier en daar ook (soms leuke) slogans in de strijd gegooid. Ik lees: 'Zangles op maat', 'Nog enkele plaatsen vrij', 'Laat je stem horen', 'Tijd voor zangles', 'Ieder zingt zijn eigen lied', 'Kom met je vrienden een middagje zingen!', 'Wil je voor je aanstaande zingen!', 'Zoek je een leuke nieuwe hobby?', 'Wil jij Nederlands nieuwste idol worden?' en 'Geef een zangles kado!'

Vervolg

Zoals ik aan het begin al schreef bestond mijn surftocht uit drie onderdelen. Ik googelde namelijk ook 25 willekeurig gekozen NVZ-leden om een indruk te krijgen van hoe actief de leden op het web zijn. Over deze zoektocht en mijn bevindingen in het algemeen leest u in het volgende Bulletin meer! <

Jaarverslag NVZ 2009

Bestuur

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van 29 maart 2009 namen we afscheid van twee bestuursleden: Irma ten Brinke (secretaris) Greet Woltjens (ledenadministratie). Geïnstalleerd werden respectievelijk Coosje van Ramselaar en Petronella Palm.

Coosje van Ramselaar is vervolgens slechts kort secretaris geweest, persoonlijke omstandigheden leidden ertoe dat ze al snel na haar benoeming haar taken moest neerleggen.

Om als bestuur goed te kunnen blijven functioneren is er per 7 december 2009 een interim-secretaris aangesteld: Margo van Biezen.

Ook moesten we vanwege haar gezondheid helaas voortijdig afscheid nemen van Lieve Geuens. Diane Hidding nam de taak van Lieve Geuens over en deed verder de organisatie van de symposia en werkdagen.

Deze onvoorziene wijzigingen in de be-

stuurssamenstelling hebben de voortgang in de werkzaamheden danig beïnvloed en er mede toe geleid dat twee belangrijke bestuursvoornemens, namelijk de website 2^e fase en het publiciteitsoffensief, niet hun beslag hebben gekregen.

Het bestuur heeft in 2009 drie keer vergaderd: op 29 juni, 14 september, 7 december.

Symposium

Op zaterdag 3 oktober 2009 vond in het Utrechts Conservatorium een van de best bezochte NVZ-symposia plaats met als thema 'de jonge stem'.

Omdat het commentaar in de wandelgangen nogal uiteenliep hebben we achteraf besloten dat ieder bestuurslid vier bezoekers telefonisch zou benaderen voor feedback. Dit gaf een aardig beeld van opmerkingen, wensen en kritiek. Zoals: niet alle sprekers hadden voldoende niveau en vooral de mid-

dag werd door de meeste aanwezigen heel boeiend gevonden.

Voor de komende symposia zijn er suggesties gedaan; de meerderheid wil vooral kennismaken met verschillende methodieken, dus vooral op de praktijk van het lesgeven gerichte symposia.

Na afloop van het symposium heeft Norma Ens, de voorzitter van de EVTA, een gesprek gehad met het NVZ bestuur. Omdat er veel wisselingen in het bestuur zijn geweest de afgelopen anderhalf jaar raadde zij ons aan de tijd te nemen om op elkaar ingewerkt te raken en geen megaprojecten te organiseren zoals een EVTA Vocal Pedagogy Week in Nederland.

Zij adviseerde ook om bij het aannemen van een nieuw bestuurslid te kijken naar iemands eigenschappen. Die moeten aanvullend zijn. Een bestuur van alleen maar luisteraars of organisators gaat niet werken.

Bulletin

Een vakblad met steeds meer dynamiek, goede informatieve artikelen, foto's en verslagen en een vaste column. We beschikken duidelijk over een enthousiaste redactie die de handen uit de mouwen steekt, een aanwinst voor de NVZ.

EVTA, Leonardo, YPP en EVPW

Diane Hidding, Anja Kwakkestein, Hanny van Lanckeren, Petronella Palm en Gelske van der Duin hebben van de Leonardosubsidie gebruik gemaakt door in april 2009 naar de Stockholmse EVTA te gaan (zie het verslag in het Bulletin van juni 2009).

In juli 2009 zijn Ineke van Doorn, Petronella Palm en Elena Vink een week in Parijs geweest, een uitgebreid verslag van dat bezoek staat in de Bulletins van november 2009 en februari 2010. Het was een bijzonder boeiende week van zeer wisselend niveau.

Website

Logde vorig jaar nog slechts zo'n 10% van de leden in, inmiddels is dat aantal aardig gegroeid. Tips en ideeën blijven welkom.

Jaarverslag opgemaakt d.d. 24-02-2010 door Elena Vink, voorzitter NVZ

Notulen Algemene Ledenvergadering NVZ

Gehouden op 6 maart 2010 in het Utrechts Conservatorium, Mariaplaats 27 te Utrecht.

Aanwezige bestuursleden: Elena Vink, Roland Hangelbroek, Lieve Geuens, Cora Peeters, Diane Hidding en Petronella Palm.

Afwezig met bericht: Coosje van Ramselaar.

1. Opening

Elena opent de vergadering.

2. Agenda

Roland heeft toegezegd uiterlijk nog een jaar te willen aanblijven als penningmeester. Daarmee vervallen de agendapunten 8(e) en 8(f). Iedereen wordt verzocht uit te kijken naar een geschikte opvolger van Roland.

3. Ingekomen en uitgegane stukken

Er zijn geen ingekomen en uitgegane stukken.

4. Notulen Algemene Ledenvergadering 2009

Er zijn geen opmerkingen over de notulen (die gepubliceerd waren in het bulletin van juni 2009). De notulen worden goedgekeurd.

5. Jaarverslag 2009

Elena leest het jaarverslag voor en dit wordt per acclamatie door de leden goedgekeurd.

6. Financieel

Financieel verslag door de penningmeester

Roland licht het financiële verslag toe.

- T.a.v. de balans merkt hij op dat het voorschot EVTA/Leonardo geld is dat door de NVZ wordt beheerd, maar niet als eigendom mag worden beschouwd. De reserve is derhalve € 16.464,-.

- T.a.v. de afrekening licht Roland toe:

- dat de overige inkomsten de entreegelden zijn van niet-leden op het symposium,
- dat de projecten website en publiciteit helaas door onderbezetting van het bestuur niet uitgevoerd zijn,
- dat de overschrijding van de algemene en bestuurskosten komt door een (structurele) verhoging van de reiskosten van bestuur en redactie van het bulletin, door twee dure mailings naar de leden door MultiCopy, en een diner van het bestuur met de redactie,
- dat de overschrijding van de kosten van de EVTA komt door de kosten van het bezoek van Norma Ens (reis- en verblijfskosten en diner) aan het symposium.

Er zijn geen vragen.

Verslag van de kascommissie

De kascommissie, bij monde van Kathinka Minzinga, laat weten de boeken te hebben

gecontroleerd en goedbevonden en stelt voor Roland Hangelbroek hiervoor décharge te verlenen.

Benoeming nieuw lid kascommissie

De kascommissie zal volgend jaar bestaan uit Kathinka Minzinga en Hester Hazelaar.

Begroting voor het jaar 2010

- T.a.v. de begroting licht Roland toe:

- dat de verhoging van de algemene en bestuurskosten nodig is om de software van de ledenadministratie te verbeteren en voor de verhoging van de reiskosten,
- de verhoging van de kosten van EVTA komt omdat de noodzakelijke reiskosten nu niet meer zullen vallen onder de Leonardo-subsidies,
- voorgesteld wordt de website 2^e fase op de lange baan te schuiven.
- Diane licht dit toe. Het type website waarvoor gekozen is maakt het door derden inloggen en zoeken naar leden niet mogelijk. Een ander type website heeft een hoger prijskaartje en geeft weer nieuwe problemen i.v.m. de privacy. Opgemerkt wordt dat het wellicht al voldoende zou kunnen zijn wanneer er via de link-pagina doorgelinkt zou kunnen worden naar de eigen websites van leden.

- Roland stelt voor, i.v.m. de hoge stand van de reserves, ook dit jaar de reserves aan te spreken voor een bedrag van € 5.500,-. Daarmee is een contributieverhoging nog niet nodig.

- Er wordt gevraagd of de kosten van de maiameer met de e-mail te gaan werken.

- De begroting wordt goedgekeurd met dank aan de penningmeester.

7. Verslag Bulletin

Cora doet verslag van het Bulletin.

De hele redactie wordt bedankt en gecompimenteerd voor het goede en inspirerende Bulletin.

8. Décharge en benoeming bestuursleden

Coosje van Ramselaar wordt décharge verleend als secretaris van de NVZ.

Financieel verslag 2009 en begroting 2010

Balans NVZ per 31-12-09		
	debet	credit
Kas	€ 3	
Kapitaalrekening	€ 22.358	
Girorekening	€ 457	
Crediteuren		€ 3.461
Reserves		€ 16.464
Voorschot EVTA/Leonardo		€ 2.893
	€ 22.818	€ 22.818

	2009	2009	2010
	begroot	werkelijk	begroot
Contributies	11.000	11.745	11.200
Rente	250	265	250
overige		180	
<i>subtotaal</i>	11.250	12.190	11.450
Bulletin/ ledenlijst	6.250	5.902	6.300
Algemene en bestuurskosten	1.800	3.095	2.500
Kosten EVTA	580	1.309	1.000
Jaarvergadering/ Symposia	5.000	4.041	5.000
Website	2.000	186	200
Publiciteit	2.000	207	2.000
<i>Totaal lasten</i>	17.630	14.740	17.000
Exploitatiesaldo	-6.380	-2.550	-5.550

het volledige huidige bestuur (vlnr): Margo van Biezen, Mariska Wessel, Diana Hidding, Elena Vink, Roland Hangelbroek, Cora Peeters & Petronella Palm

De voordracht van Margo van Biezen als de nieuwe secretaris van de NVZ wordt bij acclamatie aangenomen.

Lieve Geuens wordt décharge verleend als bestuurslid van de NVZ onder dankzegging en met een bos bloemen. Diane zal haar taak overnemen en zich bezig gaan houden met de organisatie van de ALV's en de symposia.

De voordracht van Mariska Wessels als nieuw bestuurslid PR wordt bij acclamatie aangenomen. Mariska zal de taken website en PR op zich nemen.

9. Rondvraag

Door Eric van Grootel wordt de vraag gesteld hoe de NVZ de kwaliteit van de werkende zangpedagogen kan bewaken en de beunhazen van het vak gaat aanpakken. Dit levert een levendige discussie op die ook tijdens de lunch nog wordt voortgezet. Een idee dat wordt geopperd is dat alle werkende leden gaan vermelden dat ze lid zijn van de NVZ. Hiermee is echter nog steeds de kwaliteit van het betreffende lid niet gegarandeerd. Voorgesteld wordt deze discussie de komende tijd, o.a. door middel van het Bulletin, voort te zetten.

Ruth Carasso stelt voor een keer in een bijeenkomst van de NVZ een demonstratie van de website te geven.

10. Sluiting

Elena sluit de vergadering en bedankt allen voor hun aanwezigheid en inzet.

Notulen opgemaakt d.d. 31-03-2010 door Margo van Biezen, secretaris.

Zingen met een spiergeheugen

door Margreet Witsen Elias

Onder deze titel las ik een artikel van Nico van Straalen in de Gooi- en Eemlander van 8 januari 2010. De titel intrigeerde me natuurlijk. Nico van Straalen is bioloog en verbonden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Met goedkeuring van de schrijver neem ik een deel van zijn artikel over.

“Agnes, dirigente van ons koor, heeft een nogal biologische opvatting van zingen. Zingen is niet iets wat met je hoofd doet, het hele lichaam komt erbij kijken. We moeten bij moeilijke noten de buikspieren aanspannen, het middenrif meebewegen en de melodielijn in ons spiergeheugen zetten. Soms komt Agnes tijdens de repetitie even tegen je aanduwen om te kijken of je voldoende stevig staat te zingen.

Dat zingen een kwestie is van biologie is inderdaad zo logisch als het maar kan. Het is stom dat ik daar als bioloog nog niet eerder aan gedacht heb. Als je er even over nadenkt realiseer je je hoeveel spieren erbij komen kijken. Niet alleen de spieren van je mond, tong, verhemelte en keelholte moeten samenwerken, ook de spieren van nek, schouder, borstkas, middenrif en buik komen erbij kijken en niet te vergeten die van het strottenhoofd met de stembanden. Zingen doe je met je hele lichaam.

De term spiergeheugen kon ik echter niet één, twee, drie plaatsen. Spieren hebben geen geheugen, biologisch gezien. Het spiergeheugen zit feitelijk in de hersenen. De correcte term is eigenlijk procedureel geheugen. Dit is het geheugen dat je kunt oefenen en waar bepaalde procedures in verankerd worden door ze herhalen. Op een gegeven moment hoeft je er niet meer bij na te denken en gaat het vanzelf. Als je fietst werk je met een procedureel geheugen. Je maakt talloze kleine bewegingen met je armen en je benen om in balans te blijven en vooruit te komen. Als kind heb je dat geleerd en nu hoeft je er niet meer over na te denken, zodat je op het verkeer kunt letten in plaats van op het fietsen zelf.

Als je op een fiets stapt waar je niet aan gewend bent, bijvoorbeeld een huurfiets, voelt dat eerst wat raar, het lijkt wel of de trappers scheef staan en of je bij de zelfde trapbewegingen een andere snelheid hebt.

Kennelijk is je spiergeheugen nog ingericht op je eigen fiets. Je eigen fiets zit als het ware nog in je benen.”

Van Straalen heeft het nog even over schaatsen, wat de meesten van ons jong geleerd hebben, en zo weer op pakken als de mogelijkheid daar is. Hij vervolgt dan:

“Ook het zingen kan kennelijk een procedure worden. Je kijkt naar de noten en de tekst en hup, daar komen de tonen er achter elkaar uit. Het voordeel is dat je je dan kunt concentreren op de dictie, zegt Agnes. Bij mij is het nog niet zo ver. Soms gebeurt het dat we een lied beginnen, de piano speelt twee noten, Agnes heft haar armen omhoog, en ik heb nog geen flauw idee hoe ik moet beginnen. Ik moet nodig werken aan mijn zangspiergeheugen.”

In zijn antwoord op mijn verzoek zijn tekst te mogen gebruiken schreef Nico van Straalen:
“Dat het zingen vastgelegd wordt in het procedureel geheugen, op dezelfde manier als fietsen, verklaart veel over het leren: namelijk herhalen totdat het automatisch gaat.”

berichten

Rotterdam

North Sea Jazz Festival 9, 10 en 11 juli 2010
www.northseajazz.com

Stockholm (Zweden)

10-13 augustus 2010: 5th Conference on the Physiology and Acoustics of Singing
www.speech.kth.se/pas5

Soesterberg

Van 7 t/m 14 augustus 2010 zijn de Vocal pop & Jazz Days. Dit is een cursusweek voor ervaren (koor)zangers gericht op de lichte vocale muziek (pop en jazz), zowel a capella als begeleid.
www.vpjd.nl

's-Hertogenbosch

Het 48ste Internationaal Vocalisten Concours 2010 is van 17 t/m 26 september 2010. Het concours is voor Nederlandse vocalisten en in Nederland gevestigde of nog studerende buitenlandse zangers.
www.ivc.nu

Amsterdam

Cursus Zen en Zang op 2/3 & 16/17 oktober 2010; cursus Zen en Zang II op 6/7 & 20/21 november 2010. Zen en Zang II is alleen te volgen als je eerder hebt deelgenomen aan Zen en Zang.
elsinajansen@zonnet.nl

Terborg

Het 18de Euregio Vocalistenconcours wordt gehouden op vrijdag 12 november en zaterdag 13 november 2010. Deelname staat open voor zangeressen en zangers woonachtig in Nederland en voor vocalisten die in het in Duitsland gelegen Euregiogebied wonen. Aanmelding voor 1 oktober 2010.
www.euregio-vocalistenconcours.nl

Amsterdam

Prinses Christina Jazz Concours vindt plaats op zaterdag 20 en zondag 21 november 2010 in het Bimhuis en het Muziekgebouw aan 't IJ. Het concours is voor jazzmuzikanten/-vocalisten tussen de 12 en 20 jaar.
www.christinaconcours.nl

Arnhem

Op 27 november 2010 is de Grote Finale van

het Nederlands Koor Festival in Musis Sacrum.
www.nederlandskoorfestival.nl

Den Haag

Op 27 en 28 november 2010 organiseert de Stichting Vocale Muziek Den Haag een Masterclass van Olaf Bär voor zeer goede amateurs. Aanmelden kan door een cv en opname (bij voorkeur Duits repertoire) op te sturen.
www.vocalemuziek.com/nl/MasterclassesOlafBaer.asp

Voor De Liefhebbers

Sing Along Events.
Binnen één dag een geweldig stuk instuderen en uitvoeren in samenwerking met professionele musici. Op het programma staan o.a. Musical Sing Along in Steenwijk (18 september 2010), Verdi Requiem in Den Haag (27 november 2010).
www.singalongevents.nl
kijk ook op www.scratchmuziekdagen.eu/index.php?page=1

Zwolle

Jazz Vocalisten Concours 2011.
Op 28 en 29 januari 2011 staan de voorrondes op het programma. De finale is op zaterdag 12 februari.

Marseille (Frankrijk)

De volgende PEVOC conferentie is in 2011 in Marseille van 31 augustus t/m 3 september. De onderwerpen zijn Niet-klassieke mediterrane zangstem Vocale inspanning en belasting Alternatieve voor stemtherapie
www.pevoc.org/pevoc9.php

Tip

Digitaal muziek downloaden (en transponeren) kan op verschillende sites, bijvoorbeeld op www.musicroom.com
www.musicnotes.com

Bijscholing

De volgende cursussen zijn ook voor zangpedagogen:
- Van spreken naar zingen en andersom (Utrecht, 17 september 2010)

colofon

Samenstelling van het bestuur:

voorzitter
Elena Vink
voorzitter@zangpedagogen.nl
secretaris
Margo van Biezen
secretariaat@zangpedagogen.nl
penningmeester
Roland Hangelbroek
penningmeester@zangpedagogen.nl
lid/ledenadministratie/EVTA
Petronella Palm
ledenadministratie@zangpedagogen.nl

lid/Bulletin
Cora Peeters
cpeeters@chello.nl

lid/symposia
Diane Hidding
symposium@zangpedagogen.nl

lid/PR
Mariska Wessel
info@mariskawessel.nl

ereleden
Cora Canne Meijer
Margreet Witsen Elias
Ank Reinders
Maria Rondèl
Kay Jensma

Samenstelling van de redactie:

Cora Peeters, José Lieshout (eindred.), Ineke van Doorn, Margreet Witsen Elias, Jolande Geven
bulletin@zangpedagogen.nl

drukkerij
Multicopy Apeldoorn

vormgeving Bulletin
Bi©e (Trix van Vugt), Utrecht

- De accentmethode van Svend Smith: Toepassing in de praktijk (Utrecht, 4 oktober en 1 november 2010)
- De fysieke stem (www.hszuyd.nl) (Heerlen, 15 november 2010)
- Presentatiecoaching via theatertechnieken (Utrecht, 25 t/m 27 november)
www.cursussen.hu.nl/TotaalAanbod/Gezondheidszorg.aspx

welkom / wijzigingen

Opmerkelijk

door Ineke van Doorn

Gelezen op musicognition.blogspot.com: "Het is een wijdverbreide gewoonte om bij klassieke concerten een geschreven programmatoelichting te geven. Lisa Margulis, van de Universiteit van Arkansas, besloot te onderzoeken welk effect het vooraf lezen van die toelichting heeft op de muzikale beleving. Haar opmerkelijke conclusies werden gepubliceerd in het blad 'Psychology of Music'.

Tijdens het onderzoek luisterden de muzikaal ongetrainde deelnemers naar 24 stukjes uit strijkkwartetten van Beethoven. Van te voren hadden ze een programmatoelichting gekregen die ofwel een dramatische beschrijving bevatte (8), of een beschrijving van de structuur van het stuk (8), of in het geheel geen beschrijving (8). Direct na afloop werd hen gevraagd aan te geven in hoeverre ze van het stukje muziek genoten hadden.

De resultaten van dit onderzoek laten duidelijk zien dat de beschrijvingen een negatief effect hebben en geven de suggestie dat het lezen van een beschrijvende tekst voorafgaand aan het beluisteren van een stuk muziek de muzikale beleving doet verminderen. Aan het eind vat Margulis het resultaat van haar onderzoek voorzichtig samen met: "Het conceptualiseren van het luisteren door dit te verbinden met verbale beschrijvingen, een praktijk die het fundament vormt van muziektraining, zou wel eens een veel breder (en niet altijd eenduidig positief) effect kunnen hebben op de muzikale beleving dan gewoonlijk wordt aangenomen."

Weer een geval waarin 'meer weten' niet automatisch leidt tot 'meer genieten'.

Gewijzigde e-mailadressen

In verband met de enorme hoeveelheid spam die dagelijks wordt ontvangen via de e-mailadressen secretaris@zangpedagogen.nl en redactie@zangpedagogen.nl, zijn deze gewijzigd. De nieuwe e-mailadressen zijn nu:

secretariaat@zangpedagogen.nl
en **bulletin@zangpedagogen.nl**

Als nieuwe leden heten wij welkom:

Gerard Beemster
Ev. Foeckstraat 2
3515 ED Utrecht

Octave Hardy
Vonkendaal 154
6228 JS Maastricht

Ada Kluck
Patrijzenhof 45
3815 AW Amersfoort

Sanna van Vliet
Heelsumstraat 74
2573 NN Den Haag

Vronie de Vreeze
Griene Daam 41
9084 DG Goutum

Femke Wesly
Sweelinckplein 46
521 EB Den Bosch

contributie

De contributie van de Nederlandse Vereniging van Zangpedagogen bedraagt € 45,00 per jaar voor werkende leden en vrienden, en € 25,00 voor studenten. Aanmelding via de website **www.zangpedagogen.nl** of via de ledenadministratie. Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Het lidmaatschap wordt aangegaan voor onbepaalde duur; afmeldingen vóór 1 december, uitsluitend schriftelijk bij de ledenadministratie.

kopij

Kopij voor het volgende Bulletin (eind oktober) moet **uiterlijk 10 september 2010** per email gestuurd zijn naar:

bulletin@zangpedagogen.nl.

Foto's ter illustratie (min. 300 dpi) worden op prijs gesteld. Over plaatsing van een ingezonden bijdrage beslist de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen te corrigeren en/of te redigeren. De NVZ aanvaardt geen aansprakelijkheid voor de inhoud van in het Bulletin geplaatste artikelen.

© 2010 auteursrechten voorbehouden, overname van artikelen slechts met toestemming van het bestuur van de NVZ.

**Het symposium:
neem eens een
collega mee als
introduc e)***

**Voor de introduc e) zich ter plekke inschrijft als lid van de vereniging is de toegang tot het symposium gratis. Introduc e)s die zich als werkend lid willen inschrijven worden vriendelijk verzocht een kopie van het vakdiploma meenemen. Voor studerende, een bewijs van inschrijving aan een vakopleiding.*